ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΤΟΣ Β'. — ΤΟΜΟΣ Β'.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. ΚΟΛΛΑΡΑΚΗ ΚΑΙ Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ
— Κάτωθι τοῦ Δημαρχείου —
1889

Ἔτος Β'. Ἀριθμὸς 22.

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φρ. χρυσᾶ 10· διὰ τὸ ἐσωτερικὸν δραχμαὶ 10.
Πᾶς συνδρομητὴς θεωρεῖται καὶ μέλος τοῦ Συλλόγου ἀρωγὸν ἄνευ ἑτέρας ὑποχρεώσεως.

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ τοῦ Συλλόγου εἶνε ἐν τῇ συνοικίᾳ Πλάκας ἀρ. 5. παραπλεύρως τῇ Δημοτικῇ Σχολῇ τῇ ἐν τῇ ὁδῷ Ἀδριανοῦ.
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

ΦΥΛΛΟΝ 15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1889.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἰωάννου Σιμῶρ, πρωθιερέως ἐν Οὐγγαρίᾳ, Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπετείου γενικῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου τοῦ «Ἁγ. Στεφάνου» κατὰ μετάφρασιν Γρ. Γόγου, ἀρχιμανδρίτου, (συνέχεια καὶ τέλος). — Μιλτ. Βρατσάνου, Περὶ τῶν Γερμανῶν, θρησκευτικῶς ἐξεταζομένων (Β'.)—Μιχαὴλ Ι. Γαλανοῦ Αἱ Ψυχώσεις (Δ'.), καὶ ἡ ἠθικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου. —Νικολάου Ι. Γαλανοῦ, Αἱ θετικαὶ Ἐπιστῆμαι (Β'.), ὕλη καὶ δύναμις. — Ἀποφθέγματα.— Δωρεαὶ ὑπὲρ τῆς «Ἀναπλάσεως.» — Βιβλιοθήκη «Ἀναπλάσεως. — Ἀλληλογραφία.

ΛΟΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΜΩΡ

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Ἰδοὺ ἡ σωματοκτόνος καὶ ψυχοφθόρος φιλοσοφία τοῦ Feurbach, *τοῦ* Schopenhauer, *καὶ τοῦ* Hartmnan, *οἵτινες δανεισθέντες αὐτὴν ἀπὸ τοῦ* Gotamabuddha, *φιλοσόφου τῶν Ἰνδιῶν, ἐτόλμησαν νὰ διδάξωσι ταύτην εἰς τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην, ὅπως ἀποξενώσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς! Καὶ ἡ φιλοσοφία αὕτη εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ ἀπελπισία, ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾅδης. Καὶ ἐκ ταύτης προκύπτει καὶ τὸ ὀλέθριον ἐρώτημα—Πρὸς τί λοιπὸν ἡ ἐπίγειος ζωή; καὶ εἶναι αὕτη τόσων κόπων καὶ μόχθων ἀξία; ἐντεῦθεν καὶ ἡ αὐτοχειρία, ὁ τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἀποτρόπαιος καρπός· διότι ὅσον ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τοῦ χριστιανικοῦ βίου, τοσοῦτον προσεγγίζομεν εἰς τὰς θύρας τοῦ ᾅδου καὶ οὐδὲ αἰσθανόμεθα πλέον, ὅτι τὸ ἔδαφος ἐφ'οὗ βαίνομεν ἐγένετο σαθρόν, τὰ δὲ ὑποσκάπτοντα αὐτὸ στοιχεῖα συμπληροῦσιν ὁσημέραι τὸ ῥῆγμα καὶ ἐπιταχύνουσι τὴν καταστροφήν! οὐαὶ ἡμῖν, ἐὰν μὴ συνέλθωμεν ἀπὸ τῆς κατεχούσης ἡμᾶς πλάνης καὶ ματαιοφροσύνης!*

Ἄλλος ὀπαδὸς τοῦ προλεχθέντος φιλοσοφικοῦ συστήματος τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς ἐκμηδενώσεως γράφει ταῦτα. «Τότε μόνον θὰ καταργηθῇ ἡ ὑπερφυσικὴ θεολογία, ὅταν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀποδείξωσιν ἐναργέστερον, ὅτι ἐκτὸς τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει πραγματικῶς καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ὁ καρπὸς τῶν ὑλικῶν στοιχείων ἐν ἀμοιβαίᾳ ἰσορροπίᾳ διατελούντων.» (Lilly Ancient religion and modern Thougt.)

Καὶ εἶναι λοιπὸν ἡ φιλοσοφία αὕτη σύστημα φυσικόν, ἐξ οὗ ἀπολύτως ἀποκλείεται ἡ ψυχή, ἡ ἀθανασία καὶ ὁ Θεός. Ἀλλὰ ταὐτοχρόνως ἀποκλείονται καὶ τὰ ἀπ' ἀρχῆς κόσμου καὶ μέχρι τοῦδε τιμαλφέστατα καὶ περισπουδαστα ἀγαθὰ φυσικά τε καὶ ἐπίκτητα—τὸ πνεῦμα, τὸ καθῆκον, τὸ δίκαιον, τὸ ἦθος, ἡ προσωπικὴ ἀξία, ἡ τιμή, ἡ ἀρετή, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐθύνη τῶν ἡμετέρων πράξεων· καὶ ταῦτα πάντα ἀπόλλυνται καὶ ἐκμηδενίζονται, ἐπειδὴ αἱ πέντε αἰσθήσεις οὐδεμίαν μαρτυρίαν παρέχουσι περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ φυσικὸν φιλοσοφικὸν τοῦτο σύστημα δέον ἵνα καταστραφῇ οὐχὶ μόνον ἡ Θεολογία, ἀλλὰ καὶ τὰ λεξικὰ τῶν λαῶν, καὶ ἡ ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις ἐπιφοιτοῦσα θρησκευτικὴ διδασκαλία· ὁ συγγραφεὺς τοῦ ecce Homo, and The natural religion, *ἀπαιτεῖ*

τὴν μεταρρύθμισιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἐπιστημῶν συμφώνως πρὸς τὸ ἄθεον καὶ ἀντίχριστον τοῦτο φιλοσοφικὸν σύστημα.

Ἀξιότιμοι Κύριοι! ἐπικαλούμενος τὸ φῶς καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου λογικοῦ, ἀποφαίνομαι ἀδιστάκτως, ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία αὕτη ἀντιστρατεύεται οὐχὶ μόνον κατὰ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ πρώτιστα καὶ μάλιστα κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ φύσεως. (εὖγε, ἄριστα)

Ἐπὶ τὰ σημερινὰ μεθόρια τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως ἵστανται δύω συστήματα γνώσεων ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπότητος·—τὸ θεῖον σύστημα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως μετὰ τῶν ὑπερφυσικῶν αὐτῆς δογμάτων καὶ τῶν ζωοποιῶν καὶ χαριτοβρύτων αὐτῆς μυστηρίων, καὶ τὸ σύστημα τῶν λεγομένων ὑλιστῶν ἢ θνητοψύχων, σύστημα ὀλέθριον, καθὸ κρηπιδούμενον ἐπὶ τοῦ κενοῦ καὶ τοῦ μηδενός. Καὶ τὸ μὲν χριστιανικὸν σύστημα εἶναι θεῖον, τὸ δὲ τῶν ὑλιστῶν εἶναι ἀνθρώπινον· καὶ διὰ τοῦτο πρὸς αὐτὸ συμπαθοῦσι καὶ κλίνουσι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἤθελέ τις εἰπῆ. Καὶ ὅμως τί ἄλλο εἶναι ἀνθρωπινώτερον, κατὰ τὴν εὐγενεστέραν σημασίαν τῆς λέξεως, παρὰ τὸ σύστημα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας τῆς Πίστεως, οὗτινος πᾶσα ἡ θαυμαστὴ οἰκονομία σὺν πάσῃ τῇ θείᾳ αὐτοῦ καταγωγῇ ἀκραδάντως ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτεξουσίου καὶ ὑπευθύνου τῶν ἀνθρώπων ἐνεργείας, μὴ ἀποκλειομένης ὅμως τῆς ἀγάπης, τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ; Καὶ ἡ διδασκαλία αὕτη τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως τοσοῦτον εἶνε ἁρμοδία καὶ κατάλληλος πρὸς τὴν ἀνθρώπινον ἡμῶν φύσιν, καὶ τοσοῦτον εἶνε, ὡς εἰπεῖν, ἀνθρώπινος, ὥστε αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἄνθρωπος, ὅπως λυτρώσῃ καὶ σώσῃ τὸν μετὰ τοῦ Θεοῦ καταλλαγέντα ἄνθρωπον. Καὶ οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγα ἔργον τῆς θείας αὐτοῦ οἰκονομίας καὶ ἀπολυτρώσεως ἐνεπιστεύθη εἰς ἀνθρώπους, τὰ δὲ ἅγια καὶ ζωηφόρα μυστήρια τῆς πίστεως αὐτοῦ περιεκάλυψεν ὑπὸ τὰ φυσικὰ καὶ τοῖς ἀνθρώποις προσφιλῆ ἐξωτερικὰ εἴδη οἷά εἰσι τὸ ὕδωρ, ὁ ἄρτος, ὁ οἶνος καὶ τὸ ἔλαιον· ὁ Θεὸς ηὐδόκησεν ἵνα τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφῇ καὶ προσενεχθῇ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον, ὅπως προβιβάσῃ καὶ ἀνυψώσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου· ὅθεν καὶ αὐτὸς ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ ἐνανθρωπήσει προσελάβετο τὰ ἀδιάβλητα πάθη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὅπως λυτρώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ χειραγωγήσῃ πρὸς τὰ ὕψιστα καὶ περιπόθητα καὶ αἰώνια ἀγαθά.

Ὁ πολὺς Goethe ὁ μετὰ τὸν Heine ἐπισημότερος Ἰδεολόγος ἔγραψεν «ὁ Χριστὸς ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς τέλος καὶ σκοπὸν ὕψιστον· ὅστις ἅπαξ εὐτυχήσῃ νὰ φθάσῃ πρὸς τὸ χαρμόσυνον τοῦτο τέλος, οὗτος ἐκληρονόμησεν ἀναμφιβόλως τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Κύριοι! οὔτε εἰς τοὺς οἰκισμοὺς καὶ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, οὔτε εἰς τὴν ἀγαθὴν καρδίαν καὶ εἰς τὸ εὐγενὲς πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ ὑπάρχῃ διστασμὸς καὶ ἀμφιβολία ἐκ μέρους ἡμῶν. Ἡ πίστις καὶ ἡ πεποίθησις ἡμῶν ὑπάρχει ἀκλόνητος καὶ ἀδιάσειστος, ὅτι ὁ Παντοκράτωρ Θεὸς θὰ περισκέπῃ καὶ θὰ προστατεύῃ πάντοτε τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ τοσαῦτα μεγάλα καὶ ἔνδοξα καὶ θαυμαστὰ κατεργάσατο. Ἀλλὰ καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος ὑπὸ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἁγιότητος σοφῶν καὶ ἁγίων ἀνδρῶν ἀείποτε περιφρουρούμενος καὶ ὁδηγούμενος, θὰ διατηρήσῃ διὰ παντὸς τοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ ἀνέσπερα φῶτα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εἰς ἣν ὁ κόσμος ὀφείλει ὅ,τι μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ ὡραῖον.

Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἐν τῷ αἵματι τῶν ἁγίων Μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν ἔθαψε τὴν γνῶσιν, τὴν τότε ἀντιχριστιανικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν, ἐν τῇ ζώσῃ ἡμῶν πίστει καὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῶν δογμάτων τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως, θὰ ταφῇ ἀναμφιβόλως καὶ ἡ σημερινὴ ἀντιχριστιανικὴ ἀγνωσία (agnosis), ἡ προσποιουμένη μὲν καὶ ὑποκρινομένη ἄγνοιαν καὶ ἀδιαφορίαν καὶ καταφρόνησιν εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας, δολίως ὅμως καὶ ἐμμανῶς αὐτὰς πολεμοῦσα καὶ ὑποσκάπτουσα διὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ ὑλισμοῦ! Καὶ ὅμως, *Κύριοι*, ἡ νέα αὕτη λατρεία τῆς φύσεως, Natur Cultus, οὐδέποτε θὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον. (μάλιστα, ἄριστα)

Ἡ κατάργησις τῆς διδασκαλίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὡς καὶ πάσης ὑπερφυσικῆς γνώσεως, εἶνε μὲν ἀριδήλως μία μωρὰ καὶ ματαία ἀπόπειρα, ἀλλ' οὐχ ἧττον εἶνε ὡσαύτως ἀναντίρρητον, ὅτι οἱ ὁμολογηταὶ τῆς λατρείας τῆς φύσεως, διὰ τῶν δαρβινιστικῶν καὶ ἄλλων τοιούτων θεωριῶν, δι' ὧν ἀγρεύονται συνήθως οἱ ὀλιγόνοες καὶ οἱ διεφθαρμένοι τῶν νεανίσκων, ταράττουσιν ὀλεθρίως καὶ σκανδαλίζουσι τὰς χριστιανικὰς κοινότητας καὶ τὰς οἰκογενείας, καὶ διὰ παντοίων μέσων φανερῶν τε καὶ ἀποκρύφων διαδίδουσι τὰς ὀλεθρίους αὐτῶν διδασκαλίας οἱ ἀπόστολοι οὗτοι τῆς ἀπογνώσεως καὶ τοῦ μηδενισμοῦ, ἐξ ὧν καὶ ἡ διάσεισις παντὸς θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἡ περιφρόνησις τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας καὶ τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὴν ἀνθρώπινον ἐπίγειον ζωήν, ὁ φοβερὸς πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῶν κακουργημάτων, ἡ χαλάρωσις τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, ἡ ἐν πολλοῖς φαινομένη ἐξαχρείωσις τῆς νεότητος, ἡ διδασκαλία τῆς φθορᾶς καὶ τῆς καταστροφῆς, καὶ τὰ ἄλλα τοῦ ἐπαράτου ὑλισμοῦ διδάγματα, ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὸν κοσμοσωτήριον χριστιανισμόν, ὅστις ἀνεκήρυξεν ἀληθῶς τὰ σωτήρια καὶ ἀπαραμίλλως τέλεια δόγματα καὶ καθήκοντα τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς εὐημερίας τε καὶ προόδου, ἐκανόνισεν ἐν πνεύματι ἀγάπης ἀδελφικῆς τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πένητος, τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ καθηγίασεν, ἐχαροποίησε καὶ ἐξεμέρωσε τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἡμεῖς, Κύριοι, ὀφείλομεν νὰ προασπιζώμεθα οὐχὶ μόνον τὰ ὑπερφυσικά, ἀλλὰ καὶ τὰ φυσικά, πνευματικά τε καὶ σωματικὰ ἀγαθὰ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ οὐχὶ μόνον νὰ ἐμπνέωμεν εἰς τὴν ἀνθρώπινον ψυχὴν θεῖον σθένος διὰ τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, ἀλλὰ καὶ νὰ διατηρῶμεν ἀλώβητα καὶ ἀβλαβῆ τὰ δικαιώματα, καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ ὀρθοῦ λόγου· καθότι καὶ αὐτὸς ὁ ὀρθὸς λόγος ἀγωνίζεται μεθ' ἡμῶν καὶ διαμαρτύρεται κατὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ ὑλισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα μονονουχὶ φωνὴν ἀφιέντα, βεβαιοῦσι τὴν ἀλήθειαν τῆς περὶ τῆς πίστεως ἡμῶν διδασκαλίας, καὶ ἐπιδοκιμάζουσι καὶ στεφανοῦσι τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνας ἡμῶν.

Ὁ Dumas ἔλεγεν ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ πρὸς ἐπίσημον ἔθρησκον καὶ μὴ πιστεύοντα φίλον «τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα οὐδέποτε θὰ ἀπολέσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου ὄντος», αὐτὸ δὲ τοῦτο εἶπε καὶ ὁ πολὺς Παστὲρ ἐν τῇ αὐτῇ γαλλικῇ ἀκαδημίᾳ τὸ 1882· ὁ δὲ julius Müller ἄριστα ἀπεφήνατο εἰκών: «Ἡ συνείδησις εἶνε ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ, ἢ οὐδέν». Ἐν δὲ τῷ ἐπιστημονικῷ Συλλόγῳ τῆς πόλεως Lille, ὁ Würt εἶπεν ἀλήθειαν ἀναντίρρητον «Ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα τῆς φύσεως. Ἀλλ' ὅμως τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα οὐδόλως ἐπαναπαύεται εἰς μόνην τὴν γνῶσιν ταύτην. Τὸ ἀνθρώπινον λογικὸν ἐμφύτως ποθεῖ καὶ ὁρμᾷ πρὸς τὰ ὑψηλότερα, μελετᾷ καὶ ζητεῖ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως· καὶ ἀμφότερα ταῦτα τότε μόνον εὑρίσκει, καὶ τότε μόνον ἐπαναπαύεται καὶ εὐφραίνεται, ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν πρώτην αἰτίαν—εἰς τὸν Θεόν»· ἔχομεν ἴσως ἀνάγκην νέου Καντίου, ὅπως διαγράψῃ ἡμῖν ἐπιτυχέστερον τὰ ὅρια τῆς γνώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου λογικοῦ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐπαρκεῖ ἡμῖν καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διδάσκουσα, ὅτι μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου δὲν ὑπάρχει οὐδεμία πραγματικὴ ἀντίθεσις. Ἡ Ἐκκλησία δογματικῶς ἐξέτεινε τὰ ὅρια τῆς γνώσεως τοῦ λογικοῦ μέχρι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς βεβαιότητος τῆς γνώσεως ταύτης· ὅθεν οἱαδήποτε γνῶσις καὶ θεωρία ἀντιμάχεται πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, θᾶσσον ἢ βράδιον ἀπομαραίνεται καὶ οὐ τελεσφορεῖ. Καὶ ἀφ' οὗ ἅπαξ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εὕρῃ τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως ἐν τῷ θεῷ, εὐκόλως τότε ἐννοεῖ καὶ αἰσθάνεται καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸ τέλος τῆς ἡμετέρας ζωῆς καὶ ὑπάρξεως ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ.

Ἀλλὰ καὶ τὸ δόγμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ὁ ἡμέτερος δημιουργὸς καὶ δι' αὐτὸ αὐτὸς ἐστι καὶ τὸ ἡμέτερον ἔσχατον τέλος, συμπληροῖ πᾶσαν ἐπιστήμην, τελειοποιεῖ καὶ ἐνισχύει καὶ φωτίζει αὐτήν, ἐν ἁρμονίᾳ τότε πρὸς ἑαυτὴν διατελοῦσαν καὶ προκόπτουσαν.

Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία τῆς πίστεως εἶνε

ὁ θεμέλιος λίθος, ὁ προλάμπων καὶ ὁδηγῶν ἀστὴρ ἐν τῇ νυκτὶ νῆς ἐπιγείου ταύτης ζωῆς, εἶνε ὁ κολυφὼν καὶ ὁ τῶν ἐπιστημῶν στέφανος· διότι ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶνε Θεὸς γνώσεων καὶ πάσης ἐπιστήμης.

Ὁ Saint Beuve καίτοι ὀρθολογιστὴς καὶ πολέμιος πάσης θρησκείας εἶπεν ὅμως, μελετῶν καὶ ἐξετάζων τὸν χριστιανικὸν βίον, ταῦτα τὰ ἀξιομνημόνευτα λόγια: «ὁ χριστιανισμὸς »εἶνε ὁ μόνος κεντρικὸς ἄξων τῆς ἀνθρωπό»τητος.» (εὖγε, ἄριστα)

Φιλόχριστοι Κύριοι! Τὸ μέγα καὶ εὐγενὲς ἔργον τῆς ἡμετέρας ἀποστολῆς οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει σήμερον, εἰμὴ ἡ πρὸς πάντας συνδιαλλαγὴ καὶ συμφιλίωσις, ὁμοδόξους τε καὶ ἑτεροδόξους. Τὸ δὲ πρώτιστον μέλημα καὶ γνώρισμα τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ἐργασίας καὶ ἐνεργείας ἔσται τοῦ λοιποῦ ἡ μεθ' ὑπομονῆς καὶ ἀγάπης καὶ παρακλήσεως ἀναζήτησις καὶ ἐπιστροφὴ τῶν ἀφ' ἡμῶν ἀποξενωθέντων καὶ ἀποπλανηθέντων φίλων καὶ ἀδελφῶν, οἵτινες ἐφαντάσθησαν τὸν χριστιανισμὸν ὡς ἀλλόκοτόν τι φάσμα, καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν κλίσιν καὶ ἀγάπην αἰσθάνονται πλέον πρὸς αὐτόν. Ἡ ἀκαταπόνητος χριστιανικὴ ἡμῶν ἀγάπη, ὀφείλει ἵνα συμφιλιώσῃ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων οὐχὶ μόνον μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἑαυτῶν, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Καθότι ἡ ἀποξένωσις ἀπὸ τῶν ὑπερφυσικῶν πραγμάτων γεννᾷ τὴν ἀποξένωσιν καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς αὐτὴν τὴν ἐπίγειον ζωὴν καὶ πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου· μία τοιαύτη ψυχὴ ἀποδειλιᾷ ἐνώπιον τοῦ βάρους τῆς ζωῆς, καὶ μία τοιαύτη καρδία ἀπόλλυσι τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἰσχύν, ὅπως ζῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· διότι τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς πῦρ εἶνε τὸ μῖσος· ἀλλὰ τὸ μῖσος τὰ πάντα καταστρέφει καὶ καταναλίσκει, ἡ δὲ ἀγάπη καὶ μάλιστα ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, τὰ πάντα ἐνισχύει, ζωοποιεῖ καὶ οἰκοδομεῖ.

Ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐν παντὶ καιρῷ, πρὸς τὴν μετὰ πάντων καταλλαγὴν προτρέπει ἡμᾶς τὰ ἀγαπητὰ αὐτῆς τέκνα, ἀλλὰ καὶ παραινεῖ καὶ παρακαλεῖ τοὺς πάντας, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἔρχοντας καὶ ἀρχομένους, ὅπως μελετῶμεν τὴν θείαν διδασκαλίαν καὶ φυλάττωμεν τὰς ἁγίας ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐὰν θέλωμεν ν' ἀπολαύσωμεν τὰ ἀληθῆ ἀγαθά, καὶ νὰ φανῶμεν γνήσιοι καὶ ἀκατάβλητοι εἰς τὰς πεπρωμένας συμφορὰς τῆς παρούσας ζωῆς. «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» εἶπεν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου.

Καὶ ὑπάρχει μὲν τὸ ἔργον τῆς ἐν Χριστῷ καταλλαγῆς δυσχερέστατον, ἀλλ' οὐχὶ ὅμως καὶ ἀδύνατον, καὶ μάλιστα μεταξὺ τῶν ἡμετέρων ὁμογενῶν, οὓς ἐμπνέει ἔτι τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα, καὶ οἵτινες διαμένουσι πιστοὶ καὶ ἀκράδαντοι μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν ἁγίαν πίστιν τῶν πατέρων ἡμῶν (μάλιστα, μάλιστα).

Ὁ μέγας καὶ εἰλικρινὴς φίλος τῆς ταλαιπωρουμένης ἀνθρωπότητος Victor Hugo, τὸ 1850 σωτήριον ἔτος, ἐν τῇ Γαλλικῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, εἶπε τὰ ἀληθῆ καὶ ἀξιοσημείωτα ταῦτα λόγια: «ὑπάρχει ἓν μέγα δυστύ»χημα, Κύριοι βουλευταί, καὶ μία μερίστη »συμφορὰ εἰς τὰς ἡμέρας ταύτας, ἐν ᾧ θέ»λουσι νὰ περιορίσωσι τὰ πάντα εἰς τὴν παρροῦσαν μόνον ζωήν, ἀρνούμενοι οὕτω τὴν »μέλλουσαν, τὴν μετὰ θάνατον ζωήν· »ὡς τέλος δὲ καὶ σκοπὸν τῆς παρούσης ἐπι»γείου ζωῆς προβάλλουσι μόνον τὸν ὑλικὸν »καὶ σαρκικὸν βίον, καὶ οὕτω καθιστῶσιν εἰς »τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς φοβερὸν καὶ »ἀφόρητον τὸ βάρος τῆς ζωῆς! Τὴν δ' ἐπί»γειον ταλαιπωρίαν, ἥτις ἐστὶ νόμος τοῦ Θεοῦ »σωτήριος, μεταβάλλουσιν εἰς ἀπελπισίαν, ἥτις »ἐστὶ νόμος τοῦ ᾅδου καὶ τῆς κολάσεως.

»Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἡ εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν »φαινομένη κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ παρα»λυσία, καταστροφὴ καὶ ἀποσύνθεσις! ἐγὼ »θέλω, ἐπιποθῶ καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, κύριοι »βουλευταί, ὅπως βελτιώσωμεν τὴν οἰκτρὰν καὶ »ὀδυνηρὰν κατάστασιν τῶν πτωχῶν, τῶν πα»σχόντων. Λοιπὸν ἂς δώσωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ πρὸς τὴν σύνημερίαν μέσα, ἀλλὰ πρὸ πάντων »μάλιστα ἂς ἐμπνεύσωμεν εἰς τὰς καρδίας αὐ»τῶν πίστιν καὶ ἐλπίδα χριστιανικήν, ἃς κηρύξωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτοὺς »τὸν Θεόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ αὕτη »εἶνε ἀνάξιόν τι χρῆμα, καὶ δυσβάστακτος, ὡς »ἀληθῶς, καὶ οὐδενὸς ἄξιος ὁ κόπος τοῦ ζῆν.

»Ἡ χριστιανικὴ πίστις κατασκευάζει τοὺς ἀν»θρώπους σοφούς, καλοκἀγάθους, δικαίους, τα»πεινούς, μεγάλους, καὶ ἀξίους τῆς ἠθικῆς καὶ »πολιτικῆς ἐλευθερίας. (εὖγε, ἄριστα)»

Ἀξιότιμοι Κύριοι! συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐντελλομένην καταλλαγὴν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ συμφιλίωσιν ἁπάντων πρὸς ἅπαντας, ἐργασθῶμεν καὶ ἡμεῖς δραστηρίως ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, πρὸς τὴν προαγωγὴν καὶ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Τοῦτο θέλει ὁ Θεός. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἐν διηνεκεῖ εὐημερίᾳ καὶ ἀκμῇ ὕπαρξις τῆς φιλτάτης ἡμῶν Πατρίδος. (παρατεταμέναι ζητωκραυγαί.) Ἐπισφραγίζων δὲ τὸν λόγον, καὶ εὐχαριστῶν ἀπὸ καρδίας τὰ φιλόχριστα Μέλη, τοὺς ἀξιοτίμους Προέδρους καὶ τοὺς φιλοπόνους ὑπαλλήλους τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ καρποφόρους αὐτῶν προσπαθείας, κηρύττω νῦν τὴν ἔναρξιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους».

Ζητωκραυγαὶ ἐπέστεψαν τὸν Λόγον τοῦ σεπτοῦ πρωθιεράρχου, μεθ' ἃς ὁ τοῦ Συλλόγου ἀντιπρόεδρος Κόμης Ἀλέξανδρος Karoly ἐξέφρασεν αὐτῷ πολλὰς καὶ θερμὰς εὐχαριστίας διὰ τὸν λαμπρὸν καὶ διδακτικὸν αὐτοῦ λόγον, ὅστις, εἶπεν, εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων δημοσιευθείς, δαπάνῃ τοῦ Συλλόγου, διανεμηθήσεται δωρεὰν εἰς τὸν οὐγγρικὸν λαόν. Μετὰ δὲ ταῦτα γενομένων νέων ἀρχαιρεσιῶν, καὶ ἐκτεθείσης ὑπὸ τοῦ Ταμίου τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ Συλλόγου, εἰσπράξαντος μὲν τὸ παρελθὸν ἔτος 230,000 φράγκα καὶ 73 λεπτ. δαπανήσαντος δὲ 200,000 φρ. καὶ 98 λεπτ. εἰς θρησκευτικούς, φιλανθρωπικοὺς καὶ ἐκπαιδευτικοὺς σκοπούς, καὶ ἔχοντος νῦν κτηματικὴν καὶ χρηματικὴν περιουσίαν ὑπολογιζομένην εἰς 900,000 φρ., ὁ τοῦ Συλλόγου γεραρὸς Πρόεδρος Καρδινάλιος Ἰωάννης Σιμώρ, ἐκήρυξε τὴν λῆξιν τῆς ἐπετείου ταύτης γενικῆς Συνελεύσεως.

Οὐ μόνον δὲ ὁ Οὐγγρικός, ἀλλὰ καὶ ὁ Γερμανικὸς τύπος δεόντως ἐπῄνεσε τὸν λόγον τοῦτον τοῦ περιφανοῦς Ἱεράρχου, γράψας ταῦτα: «ὡς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν, οὕτω καὶ ἡ σημερινὴ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Μελῶν τοῦ Συλλόγου τοῦ «Ἁγίου Στεφάνου», ὑπῆρξεν ἐπίσημον γεγονὸς διὰ τὴν Οὐγγαρίαν· ὁ δὲ Λόγος, ὃν ἐξεφώνησεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ πρωθιεράρχης Καρδινάλιος Ι. Σιμώρ, ἀνήκει εἰς τὰ ἀξιοσημείωτα καὶ βαθυγνώμονα πνευματικὰ προϊόντα τοῦ σοφοῦ καὶ ἐξόχου τούτου ἄρχοντος τῆς Ἐκκλησίας· γενικὸς ἔπαινος ἔστεψε τὸν λόγον τοῦτον, ὅστις ἀπέδειξε διὰ μεγάλων καὶ ἀριστοτεχνικῶν χαρακτήρων ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία καὶ ἡ Παιδεία, ἡ χριστιανικὴ Πίστις καὶ ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἀντιμάχονται πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ μᾶλλον συμπληροῦνται».

Καὶ ταῦτα μὲν ἡ γερμανικὴ ἐφημερὶς τῆς Βουδαπέστης (Budepester Tagblatt)· ὁ δὲ μεταφράσας τὸν τοσοῦτον ἐπαινεθέντα τοῦτον λόγον εὔχεται, ὅπως καὶ οἱ τῆς «Ἀναπλάσεως» Ἕλληνες ἀναγνῶσται ἐνισχύσωσι καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς μελέτης ταύτης τὴν ἁγίαν καὶ πατροπαράδοτον ἡμῶν Πίστιν εἰς τὸν Σωτῆρα Θεόν, τὴν χριστιανικὴν ἐλπίδα εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὴν Πατρίδα.

Ἀλλὰ καὶ γένοιτο, ὅπως καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Χριστιανικὸς ἡμῶν Σύλλογος τῆς «Ἀναπλάσεως», μετ' οὐ πολλὰ ἔτη, φθάσῃ τὴν χρηματικὴν περιουσίαν, ὡς καὶ τὰς ἐτησίους εἰσπράξεις καὶ τὰς κοινωφελεῖς δαπάνας τοῦ ἐν Βουδαπέστῃ Χριστιανικοῦ Συλλόγου τοῦ «ἁγίου Στεφάνου.» Καὶ τοῦτο δὲ εἶνε πολὺ πιθανόν διότι οἱ Ἕλληνες, φύσει ἐσμὲν φιλόθεοι, φιλάγαθοι, εὐεργετικοὶ καὶ πλουσιόδωροι.

Ἐν Βουδαπέστῃ, τῇ 8 Φεβρουαρίου 1889

ΓΡ. ΓΩΓΟΣ
(Ἀρχιμανδρίτης)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΩΝ

(Συνέχεια· ἴδε ἀριθμὸν 15.)

Β'.

Τοιοῦτος ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ τῶν Γερμανῶν, θεωρητικὸς ἅμα δὲ καὶ πρακτικός. Καὶ ἀληθῶς ἀνέρχεται μὲν ὁ λαὸς οὗτος εἰς σφαίρας αἰθερίους, ἐν αἷς ἐντρυφᾷ καὶ ἀπολαύει τοῦ ἰδεώδους καὶ πνευματικοῦ κόσμου, μελετῶν καὶ συζητῶν τὰ ὕψιστα τῶν φιλοσοφικῶν ζητημάτων, δι' ὧν ἀγωνίζεται ν' ἀνεύρῃ τὴν λύσιν τῶν μεγάλων ἀληθειῶν, ὅσαι ἀναφέρονται εἰς τὴν πρωτίστην ἀρχὴν καὶ γένεσιν τῶν

ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐγκοσμίων ἔχεται ἀπρίξ, καὶ περὶ τοῦ ἐπιουσίου φροντίζει ἄρτου, καὶ περὶ τῆς πατρίδος, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς πολιτείας ὡς φιλόπατρις καὶ πολιτικὸς μεριμνᾷ. Περὶ πάντων δὲ τούτων φροντίζει καὶ ἐνασχολεῖται οὐχὶ μετὰ θερμότητος καὶ παρακινδυνευμένου ὀργασμοῦ, ἀλλὰ μεθ' ἡσυχίας καὶ γαλήνης, μετὰ περισκέψεως καὶ βραδύτητος, σπεύδων βραδέως, ἢ ὡς ἐν τῇ γλώσσῃ του λέγει eile mit neille, καὶ βαίνων μετὰ σταθερότητος καὶ βεβαιότητος, μὴ θέλων νὰ διακινδυνεύσῃ ἐν τῇ ζάλῃ καὶ τῇ παραφορᾷ τιμαλφῆ συμφέροντα, μηδὲ ζητῶν μήτε ἑαυτόν, μήτε τοὺς ἄλλους νὰ ἐξαπατήσῃ. Εἶνε ὁ μόνος ἐπὶ τῆς γῆς λαός, ὅστις δὲν ἀφίεται εἰς παράφορα τῆς καρδίας αἰσθήματα, οὐδὲ ποιεῖται ἐκρήξεις αἰρνιδίους καὶ ἀπροσδοκήτους, αἵτινες πιθανὸν νὰ παρασύρωσιν αὐτὸν εἰς παράτολμα καὶ δυσεπίλυτα ἐγχειρήματα καὶ πράξεις. Ὁ Γερμανὸς ὁμοιάζει πρὸς ποταμόν, οὗτινος τὸ ῥεῦμα ἡσύχως καὶ ἀφανῶς φέρεται πρὸς τὴν θάλασσαν, πρὸς οὐρανὸν ἀνέφελον, ἐφ' οὗ οὐδὲν ὑπάρχει νέφος, καταιγίδος προαγγελτικόν, πρὸς κοιλάδα βαθεῖαν καὶ ὑπὸ ὀρέων ὑψηλῶν περιστεφομένην, εἰς ἣν ὁ ἄνεμος δὲν κατέρχεται, ἀλλ' ἀντιπαρέρχεται εἰς τὰ ὕψη τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἕνεκα δὲ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του ταύτης εἶνε καὶ λίαν δύσκολον νὰ γνωρίσῃ τις αὐτὸν καὶ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυχαίτατα τῆς καρδίας του καὶ κατίδῃ τὰ κινοῦντα αὐτὸν ἐλατήρια. Δὲν εἶνε ὅμως κρυψίνους, ἀλλὰ φαίνεται τοιοῦτος, διότι ἡ ἀπάθειά του δὲν ταράττει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, οὐδ' ἐπιτρέπει νὰ διαγνωσθῇ ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς του. Ἡ ἰδιότης τῆς ψυχικῆς του ἠρεμίας δὲν ἐξεγείρει αὐτόν, ἡ δὲ περὶ τὸ σκέπτεσθαι ἰδιοσυγκρασία του καθίστησιν αὐτὸν λίαν ἐπιφυλακτικόν. Ἡμεῖς μὲν οἱ Ἕλληνες θερμαινόμεθα καὶ ἐξαπτόμεθα, οἱ δὲ Γερμανοὶ εἶνε ψυχροὶ καὶ ἀνάλγητοι· ἡμεῖς ὁμιλοῦμεν πολλά, οὗτοι δ' ὀλίγα· ἡμεῖς ὁμιλοῦμεν καὶ διαλεγόμεθα ὡς ῥήτορες δεινοὶ καὶ εὔγλωττοι, λαμβάνομεν δὲ στάσιν καὶ ἦθος ἠθοποιοῦ διδάσκοντος ἐν τῇ σκηνῇ, οὗτοι δὲ διατελοῦσιν ἀπαθεῖς καὶ ἀδιάφοροι καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς θερμοτάτοις ζητήμασι, τοῖς καθαπτομένοις καὶ αὐτῶν τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων αὐτοῖς. Κατὰ τὴν ἐν τῇ γερμανικῇ Ἑλβετίᾳ διατριβήν μου εἶδον πολλάκις Γερμανούς, μὴ δυναμένους ἐν ταῖς συναλλαγαῖς νὰ συμφωνήσωσι μετ' ἀλλήλων, νὰ λαμβάνωνται ἀπὸ τῆς χειρὸς ὡς δύο καλοὶ φίλοι καὶ νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὸν εἰρηνοδίκην πρὸς διάλυσιν τῆς διαφορᾶς των. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐν ταῖς διαφοραῖς ἡμῶν μετὰ τὰς πρώτας διαμειφθείσας λέξεις ἢ ἀποχωριζόμεθα μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς, ἢ ὑβριζόμεθα, ἢ διαπληκτιζόμεθα, ἢ καὶ χειρῶν ἀδίκων ἀρχόμεθα. Ὁ Γερμανὸς εἴτε ἐν καφενείῳ, εἴτε ἐν ζυθοπωλείῳ, καὶ μόνος καὶ μετ' ἄλλων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σιωπᾷ, ἢ λακωνικώτατα διαλέγεται πίνων τὸν ζύθον του, ἡμεῖς δὲ οἱ Ἕλληνες, ὡς καὶ πάντες σχεδὸν οἱ μεσημβρινοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης πολυλογοῦμεν, διαλεγόμεθα τρανῇ τῇ φωνῇ, ἐξαπτόμεθα, φιλονεικοῦμεν, κροτοῦμεν τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ πολυειδῶς διὰ πολλῶν καὶ ζωηρῶν χειρονομιῶν ἐκδηλοῦμεν τὰ συναισθήματα ἡμῶν. Εἶνε δὲ ἡ ζωηρότης ἡμῶν καὶ θερμότης ἐλάττωμα σπουδαῖον, διότι σκοτίζει τὴν διάνοιαν καὶ κρίσιν καὶ ἐᾷ τὴν ἀκριτόμυθον ἡμῶν γλῶσσαν τὰ πάντα νὰ λέγῃ, τὰ πάντα νὰ φανεροῖ. Ἵνα καταβάλωμεν τὸν ἀντίπαλον, χρώμεθα πᾶσι τοῖς δυνατοῖς ἐπιχειρήμασι, καὶ ἀφίνομεν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν νὰ ἐκστομίζῃ λόγους καὶ σκέψεις, ἅστινας οἱ σώφρονες οὐδέποτε λέγουσιν. Ὁ Γερμανὸς ὅμως εἶνε κύριος τῆς γλώσσης του, κύριος τῶν συναισθημάτων του καὶ οὐδέποτε καθίστησι κατάδηλα οὔτε τὰ διανοήματά του, οὔτε τὰ συναισθήματά του.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ ζωηρότης ἡμῶν τῶν ἑλλήνων εἶνε εὐάρεστος ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσιν, εὐάρεστος δὲ καὶ τοῖς ξένοις, ὅσοι τὸ πρῶτον λαμβάνουσι πεῖραν τοῦ ζωηροῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλ' ἐνέχει πολὺ τὸ ἐλαττωματικὸν καὶ ψεκτὸν καὶ ἥκιστα ἁρμόζει εἰς σπουδαῖον καὶ σοβαρὸν λαόν. Καὶ δεικνύει μὲν ἡ ζωηρότης φύσιν ἐλευθέριον καὶ χαρίεσσαν, καὶ παρέχει τέρψιν καὶ ἡδονὴν τοῖς τε λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς συνοδευούσης ταύτῃ πολυλογίας καταδεικνύει ἐπιπολαιότητα καὶ ἀκριτομυθίαν. Ὁ γερμανός, σκεπτικός, σοβαρὸς καὶ σύντομος ἐν τῷ λέγειν ὤν, δὲν εὐαρεστεῖ μὲν τοὺς ζητοῦντας τέρψιν μόνον ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσι, κινδυνεύει δὲ τούτου ἕνεκα νὰ φαίνηται ὥς τις ἀμόρφωτος καὶ ἰδιώτης, κατέχει ὅμως τὴν μεγίστην ἠθικὴν ἀρετὴν τοῦ εἶναι κύριος τῶν λόγων καὶ πράξεων αὐτοῦ καὶ σπανίως μεταμέλεται ὅτι εἶπεν ἢ μὴ δεῖ καὶ προσήκει. Καὶ ἐνῷ ὁ ἕλλην εἶνε ἀνυπόμονος, ὁ γερμανὸς διατελεῖ ἥρεμος καὶ ἀτέραχος καὶ γινώσκει νὰ ὑπομένῃ. Διὰ τοῦτο ἐνῷ ὁ μὲν πρῶτος καταπονεῖται καὶ ἀποκάμνει ὑπὸ τῶν ἐπιπροσθούντων κωλυμάτων, ὁ ἄλλος καταπονεῖ καὶ ὑπερνικᾷ τὰ ἐμπόδια. Καὶ ἐνῷ ἐκεῖνος κόπτει διὰ τοῦ ξίφους τὸν γόρδιον δεσμόν, οὗτος ἔχει τὴν ὑπομονὴν νὰ λύσῃ αὐτόν. Ὡς φλὸξ ὁ ἕλλην ἀνάπτει ταχέως πυρκαϊάν, ἐνῷ ὁ γερμανὸς κατασβύει καὶ τοὺς ἐλαχίστους σπινθῆρας, οἵτινες ἀπειλοῦσι τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ πυρός. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν ζωηρότητά του ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀφείλει τὴν τέλεσιν ἡρωικωτάτων πράξεων, ἃς ἡ ἱστορία ἀρχαία τε καὶ νεωτέρα μετ' ἐπαίνων ἀναγράφει, ἀλλὰ καὶ ταχέως κουράζεται ὑπ' αὐτῆς, κόρος δὲ καὶ ἀπόγνωσις τὸν καταλαμβάνει, γίνεται δ' ἔκπληξις καὶ ὑποκύπτει εἰς τοὺς εἰδότας νὰ τὸν κουράζωσι διά τε τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς. Αἱ Θερμοπύλαι, τὰ Ψαρά, τὸ Μεσολόγγιον, τὸ Ἀρκάδιον καὶ ἄλλα πολλὰ εἶνε μὲν ἀξιοθαύμαστα τῶν ἑλλήνων ἔργα καὶ τιμῶσι τὴν πατρίδα, ἀλλ' οἱ μακεδόνες τέλος πάντων γίνονται κύριοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ῥωμαῖοι ὑποτάσσουσιν αὐτὴν καὶ οἱ τοῦρκοι τὴν κατακτῶσι.

Τοιοῦτος ὁ χαρακτὴρ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἀκριβῶς εἶνε εἰς τὸν οὐχὶ ἐπιπολαίως ἐξετάζοντα αὐτὸν ἐμβριθῆ παρατηρητήν. Ἔχει ὁ λαὸς οὗτος τὸ πνεῦμα τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, τῆς πειθαρχίας, τῆς ἰσχύος, ὡς οὐδεὶς ἄλλος. Τιμᾷ οὗτος τοὺς ἀληθεῖς λογίους, τοὺς διαπρεπεῖς ἄνδρας, θαυμάζει τοὺς μεγάλους στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς καὶ ἑκὼν ὑποκύπτει εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν θέλησιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ τὸν διευθύνωσιν. Εἰς ὅντινα εὕρωσι τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα καὶ τὸν ἀκραιφνῆ πατριωτισμόν, κύπτουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ μετὰ θαυμασμοῦ ἀναφέρουσιν ὡς ὑπόδειγμα καὶ παράδειγμα ὑποβάλλοντες τοῦτον τοῖς τέκνοις αὐτῶν. Ὁ ἕλλην ταχέως κορένυται, δὲν δύναται μάλιστα ν' ἀκούῃ ἐπὶ πολὺ τὸν ἄλλον ἐπαινούμενον, ἐξοστρακίζει δὲ τὸν Ἀριστείδην, τιμᾷ δὲ τὸν Κλέωνα καὶ ὑψοῖ αὐτὸν εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα καὶ τιμάς, ἵνα κολακεύσῃ καὶ εὐχαριστήσῃ τὸν φθόνον καὶ τὸ πάθος του. Ὁ λόγος ἐκεῖνος τοῦ χωρικοῦ περὶ τοῦ Ἀριστείδου «δὲν δύναμαι νὰ τὸν ἀκούω ὀνομαζόμενον δίκαιον», εἶνε χαρακτηριστικὸς τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἐπιχειρακακίας, ἥτινα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἕλληνος φύσει ὑπάρχουσιν. Ἕνεκα δὲ τούτων ὁ μὲν γερμανικὸς λαὸς εἶνε εὐδιοικητότερος παντὸς ἄλλου καὶ εὐκολώτερος εἰς τὸ ὑποκύπτειν καὶ ἄρχεσθαι, ὁ δὲ ἑλληνικὸς ὁ δυσδιοικητότερος καὶ ὁ μᾶλλον εἰς τὸ πειθαρχεῖν ἀντικείμενος.

Ὑπὸ τοιαύτας ἐμφύτους ἰδιότητας οἱ ἀρχαῖοι γερμανοὶ ἦσαν κατάλληλοι οὐ μόνον νὰ δεχθῶσι τὸν χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ νὰ διαδώσωσιν αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ παπικοῦ κλήρου νὰ ἐξεγερθῶσιν, ὡς περὶ τούτου μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία. Οἱ ῥωμαῖοι, ὡς λέγει ὁ Dittes, διεφθαρμένοι ὄντες δὲν ἠδύναντο νὰ ἀκούσωσι τὴν σπουδαιότητα τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως ἀντλήσωσιν ἐκ τῶν σωτηριωδῶν αὐτοῦ σελίδων τὴν θεραπείαν τῶν πληγῶν αὐτῶν καὶ εἰσέλθωσιν εἰς νέαν ψυχοσωτήριον ὁδόν. Ἀπ' ἐναντίου τὸ γερμανικὸν πνεῦμα ἠσπάσθη κατὰ μικρὸν μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἰσχύος τὴν νέαν διδασκαλίαν, εἰ καὶ αὕτη προσηνέχθη αὐτῷ ὑπὸ ψευδῆ τρόπον τινὰ καὶ ἐπίπλαστον μορφήν. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος, ὡς τὸ ἅγιον δένδρον διὰ τοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ, ἵνα παραγάγῃ καρπούς· οἵτινες ἐπέβησαν ἡ ἀρχὴ νέας λατρείας, ὑπὸ πολλῶν ἔπειτα ἀσπασθείσης λαῶν. Δὲν ἦτο δύσκολον εἰς τὸν ἥρεμον καὶ σκεπτικὸν γερμανόν, πεπροικισμένον διὰ μεγαλοψυχίας καὶ εἰς ἰδανικόν τι ἀποβλέποντα, ἀπεστραμμένον δὲ τὸν νοῦν ἔχοντα ἀπὸ πάσης ψευδοῦς καὶ ἐπιπλάστου φαινομενικότητος καὶ ἀπὸ πάσης ὑλικῆς καὶ ἀλογίστου λατρείας, διατεθειμένον δὲ φύσει εἰς τὴν χρηστότητα, δὲν ἦτο, λέγω, δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τὸ ὕψιστον ὂν ὡς πατέρα κοινὸν ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τιμᾷ αὐτὸ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Κατέχων ἐξ ἰδιοσυγκρασίας τὴν ἀρετὴν τοῦ νὰ φυλάττῃ τὸν δοθέντα λόγον, δι' ἧς πᾶσαι αἱ πολιτικαί του σχέσεις καθίσταντο λίαν ἐγκάρδιοι καὶ σταθεραί, ἐγένετο εὐσταθὴς καὶ εἰς τὴν πίστιν, εὐθὺς ἅμα τὴν παραδέχθη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀληθὴς χριστιανισμὸς ὡς ἀρχὴν καὶ γνώρισμα ἔχει τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἐλευθέραν ἐκλογήν, κλίνει δὲ πρὸς ταῦτα καὶ ὁ γερμανικὸς χαρακτήρ, ἕπεται ὅτι δὲν εἶνε ὁ λαὸς οὗτος ἐπιρρεπὴς εἰς τὸ παραδέχεσθαι

ψευδεῖς δοξασίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νέα θρησκεία ἐζήτει πρὸς τούτοις νὰ εἰσδύσῃ καὶ ἐξευγενίσῃ κυρίως τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τὴν οἰκογένειαν, διὰ τοῦτο ὁ ἀρχαῖος γερμανὸς ᾐσθάνετο ἑαυτὸν εὐτυχέστατον ἐν μέσῳ τῶν οἰκείων αὐτοῦ. Ἵνα δὲ διατηρήσῃ ἄθικτα τὴν οἰκογενειακήν του εἰρήνην καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἀπέφευγε καὶ αὐτὰς τὰς ἐν τοῖς χωρίοις πρὸς τοὺς γείτονάς του σχέσεις· ἐσχημάτιζε κύκλον συμβιώσεως καὶ συναναστροφῆς μετὰ τῆς συζύγου μόνον, τῶν τέκνων καὶ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ. Ὁ γάμος ἦτο ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἱερὸς παρὰ τοῖς γερμανοῖς καὶ ἡ καθαρότης τῶν ἠθῶν ἦτο τὸ στερεὸν θεμέλιον τῆς οἰκιακῆς τάξεως, λαβούσης κῦρος ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ γυνὴ ἀπήλαυε μεγάλης ἀξίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γερμανοῖς, διότι ἦτο οὐχὶ ἡ δούλη, ἀλλ' ἡ σύντροφος τοῦ ἀνδρός, ἔχουσα τὰ αὐτὰ πρὸς αὐτὸν δικαιώματα, ὡς τὸ εὐαγγέλιον ἐντέλλεται.

Ἐν γένει τὸ κύριον σημεῖον τῆς ἐπαφῆς καὶ αἱρετῆς συγγενείας μεταξὺ τοῦ γερμανισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς καὶ ἡ ἱστορικὴ καὶ λαϊκὴ ἔννοια, ὑφίσταται κυρίως ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικότητος, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ καὶ στοργῇ τοῦ αἰσθάνεσθαι. Οὐδεὶς λαὸς τῆς ἀρχαιότητος, μᾶλλον τοῦ γερμανικοῦ, κατενόησε κάλλιον τὴν ἀνεξάρτητον ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου, καὶ τὴν ἰδέαν καθόλου τῆς ἀνθρωπότητος. Ὑπῆρχε τότε ἐθνικὴ ἀνισότης καὶ μικροπρεπὴς φειδωλία, ἡ κατάστασις τῶν τάξεων καὶ τῆς δουλείας, ἀρχὴ δεσποτικὴ τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, τῶν ἀνδρῶν πρὸς τὰς γυναῖκας, τοῦ κράτους πρὸς τοὺς ὑπηκόους. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τὰ κακὰ ταῦτα δὲν ἐβάρυνον ἐπὶ πάντων τῶν λαῶν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ, οὐδεὶς ὅμως τούτων ἦτο ἱκανὸς ν' ἀποσπασθῇ τελείως ἀπ' αὐτῶν. Μόνος ὁ χριστιανισμὸς περιβάλλει ἀπαξάπασαν τὴν ἀνθρωπότητα ὡς μίαν οἰκογένειαν, ἧς τὰ μέλη ἔχουσι φύσει τὸ αὐτὸ δικαίωμα καὶ τὸν αὐτὸν προορισμόν, διότι πάντες ἐσμὲν τέκνα ἑνὸς Θεοῦ καὶ πατρός. Οὗτος μόνος ζητεῖ νὰ ἑνώσῃ πάντας τοὺς λαοὺς καὶ πάντα τὰ κράτη διὰ τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς δούλους καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἀξίαν της. Ἐξασφαλίζει τὸ νεογνὸν ἀπὸ ἀνοήτου αὐθεντίας, δίδωσιν εἰς τὸ ἄτομον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα ἰσχὺν ἰδιάζουσαν πρὸς τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ προορισμόν. Διὰ τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ εἶνε πράγματι ἀντίθετον πρὸς τὴν εὐτέλειαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ προάγγελος τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς καθολικότητος καὶ τῆς λαϊκῆς εὐγενείας. Τί δὲν ἔχει διδάξει τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ ὕψους καὶ καθαρότητος; Ποῦ δὲ βαθυτέρας ἔρριψε ῥίζας τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ; πᾶσαι αἱ θεμελιώδεις ἰδέαι τοῦ λαοῦ τούτου ἔκλιναν πρὸς τὸν χριστιανισμόν. Οἱ ἀρχαῖοι Γερμανοὶ ἦσαν σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἀπηλλαγμένοι τῶν κακιῶν τῶν ἀρχαίων λαῶν· καὶ αὐτὴ ἡ δουλεία ἐφαίνετο παρὰ τούτοις ὑπὸ μορφὴν γλυκεῖαν καὶ δὲν ἦτο τοσοῦτον ἐντεταμένη ἀκριβῶς, διότι ἡ θεωρία τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικότητος ἐσχημάτιζεν ἓν θεμελιῶδες γνώρισμα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οὗτοι ἐσκέπτοντο.

Οἱ ἀρχαῖοι Γερμανοὶ δὲν διετήρουν τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ καθαρότητα καὶ τοιοῦτον, οἷος θὰ διετέλει ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῶν χαρακτῆρα, ἀλλ' εἰς μορφὴν ἀτελῆ καὶ ἀλλοτρίως διακειμένην πρὸς πάσας τὰς ἐκυτῶν ἰδέας. Ἡ νέα πίστις εἰσελθοῦσα μᾶλλον ἐξωτερικῶς ἢ ἐμφυτευθεῖσα ἐν ταῖς καρδίαις, δὲν ἄφινε τὸ γερμανικὸν πνεῦμα καθ' ἅπαντα τὸν μεσαίωνα ν' ἀναπτυχθῇ ἐλευθέρως, τὸ δ' Εὐαγγέλιον ἐκωλύετο νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν μορφωτικήν του δύναμιν καὶ τὴν ὑπερθαύμαστον αὐτοῦ ἠθικὴν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστευσάντων. Τὸ γνήσιον καὶ καθαρὸν χριστιανικὸν πνεῦμα εἰσέδυσεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Γερμανῶν κατὰ μικρόν, πολλοὶ δ' αἰῶνες εἰργάσθησαν, ἵνα κατορθωθῇ ἡ ἐξημέρωσις καὶ ὁ ἐξευγενισμὸς τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς θελήσεως τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἡ ἐργασία δ' αὕτη εἶνε πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ πνευματικῆς μορφώσεως τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ· ἐκκλησία καὶ σχολεῖον παρὰ Γερμανοῖς εἶνε τόσον στενῶς συνδεδεμένα μετ' ἀλλήλων, ὥστε ἀνέφικτος καθίσταται ὁ διαχωρισμὸς αὐτῶν. Πάντες μάλιστα οἱ ἐργασθέντες νὰ μορφώσωσι τὸν λαὸν τοῦτον θρησκευτικῶς, εἰργάσθησαν σύναμα καὶ ν' ἀναπτύξωσι τὴν διάνοιαν αὐτοῦ διὰ τῆς παιδείας. Τὰ μοναστηριακά, τὰ καθεδρικὰ καὶ ἐφημεριακὰ σχολεῖα εἶχον μὲν ὡς κύριον σκοπὸν τὴν θρησκευτικὴν τῶν γερμανοπαίδων μόρφωσιν, ἐδίδασκον τὴν νεολαίαν τὰ στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, καθίστων αὐτὴν ἱκανὴν νὰ ἐννοῇ τὴν θείαν λατρείαν καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν βίον τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐδίδασκον πρὸς τούτοις, εἰ καὶ ἀτελεῖς, καὶ τὰς στοιχειώδεις γνώσεις τῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ μόρφωσις τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ εἶνε ἔργον πολλοῦ χρόνου καὶ πολλῶν πόνων, πολλοὶ δὲ καὶ σπουδαῖοι ἄνδρες, ἡγεμόνες καὶ πολιτικοί, φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι, λογογράφοι καὶ ποιηταί, εἰργάσθησαν μετὰ ζήλου καὶ φιλοπατρίας, καὶ κατέβαλον ἑδραίας τὰς βάσεις τοῦ περιβλέπτου ἐθνικοῦ μεγαλείου. Ἐπισημότατος δὲ τούτων ἐγένετο Κάρολος ὁ μέγας, ἕπεται δὲ πολυάριθμος θίασος ἐνδόξων ἀνδρῶν μέχρι τοῦ ἐξόχου τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως σημαιοφόρου, τοῦ Λουθήρου. Ὅσα δὲ εἶπον καὶ ἔπραξαν οἱ ἄνδρες οὗτοι εἶνε τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα, ὥστε ὁλοκλήρους συγκροτοῦσι βιβλιοθήκας. Σκοποῦντες δὲ νὰ καθορίσωμεν ἀκριβέστερον τὴν παροῦσαν θρησκευτικὴν κατάστασιν τῶν γερμανῶν, δὲν εἶνε ἄπο σκοποῦ διὰ βραχέων περὶ τῶν εὐγενῶν τούτων ἐργασιῶν νὰ διαλάβωμεν. Οὕτω δὲ πράττοντες, νομίζομεν ὅτι ἐξαντλοῦμεν τὸ ζήτημα, περὶ οὗ γράφομεν, καὶ ἀκριβῆ παρέχομεν πληροφορίαν περὶ τῆς ἐνεστώσης θρησκευτικῆς καταστάσεως τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους.

Μ. ΒΡΑΤΣΑΝΟΣ

ΑΙ ΨΥΧΩΣΕΙΣ

Δ'.

Η ΗΘΙΚΗ ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΟΡΩΠΟΥ

Κατὰ τὸν κ. Ἀποστολίδην καὶ τὰς περιλαλήτους Ψυχώσεις ἡ ψυχολογικὴ καὶ ἠθικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ζώων. Ποιοτικὴ διαφορὰ οὐδεμία ὑφίσταται· μόνον βαθμολογική. «Ἡ αἰσθητική, λέγει, ἰδιότης ἢ ἡ ψυχὴ ἑνὸς κοραλλίου κατ' οὐδὲν διαφέρει τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς πρὸς τὴν φύσιν» (σελ. Ψυχώσεων 203) Καὶ: «διαφορὰ ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν μόνον.» (σελ. 205)

Ἴδωμεν ἂν αἱ ἀποφάνσεις τοῦ κ. Ἀποστολίδου κυροῦνται ὑπὸ τῆς φωνῆς αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀληθείας.

Δὲν θὰ συγκρίνωμεν τὸ ὄστρεον πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως καταδείξωμεν τὴν ποιοτικὴν διαφορὰν τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς ἑκατέρου. Τὴν διαφορὰν ταύτην θὰ ζητήσωμεν ν' ἀνεύρωμεν συγκρίνοντες τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὰ τελειότατα τῶν ἄλλων ζώων καὶ δι' ἐπισταμένης παρατηρήσεως συνάγοντες τὰ περὶ τῆς ἀληθείας τῆς φύσεως αὐτῶν.

Τί εἶνε φύσις ὄντος τινός; Τὸ σύνολον τῶν προσόντων αὐτοῦ. Προκειμένου ἄρα νὰ καταμάθωμεν τὴν φύσιν δύο ὄντων καὶ νὰ πεισθῶμεν ἂν ταῦτα ἔχουσι διαφορὰν φύσεως καὶ ὁποίαν, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὰ προσόντα αὐτῶν καὶ τὴν διαφορὰν τούτων ν' ἀνεύρωμεν. Ἡ διαφορὰ τῶν φύσεων ἔσεται οἵα καὶ ἡ διαφορὰ τῶν προσόντων.

Ἐξετάσωμεν λοιπὸν κατὰ τὰ προσόντα τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰ τελειότατα τῶν ἄλλων ζώων. Θὰ εὕρωμεν διαφορὰν καὶ ὁποίαν;

Ἓν τῶν προσόντων τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ πνευματικότης αὐτοῦ. Τί δὲ εἶνε ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον θεωρουμένη πνευματικότης; Ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰδιότης ἐκείνη τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, δι' ἧς αὕτη νοεῖ ἑαυτὴν ἄυλον καὶ ἀθάνατον καὶ πιστεύει εἰς τὴν ὕπαρξιν κόσμου πνευματικοῦ καὶ ἀοράτου καὶ συλλαμβάνει πόθους καθαρῶς πνευματικοὺς καὶ σχηματίζει ἰδέας ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἀσχέτους ὅλως πρὸς τὸν κόσμον τῆς ὕλης καὶ τῶν αἰσθήσεων.

Οἱ ὑλισταὶ κατανοοῦντες, ὅτι τὰ ψυχολογικὰ ταῦτα φαινόμενα ἀναιροῦσι τὴν περὶ φύσεως τῆς ψυχῆς θεωρίαν αὐτῶν, δὲν τολμῶσι μὲν νὰ τὰ ἀρνηθῶσιν ὄντα ἀνώτερα πάσης ἀρνήσεως, ἀλλὰ ζητοῦσι νὰ τὰ παραστήσωσιν ὡς προϊόντα παθολογικῶν ἐκκρίσεων τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ὑλιστικὰς θεωρίας ἐκ τοῦ μηδενὸς μηδὲν παράγεται. Ἐὰν λοιπὸν ὁ πνευματικὸς κόσμος ἦτο μηδέν, καὶ μηδὲν ἐξ αὐτοῦ θὰ παρήγετο, δὲν θὰ εἶχεν ἑπομένως καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐδεμίαν αὐτοῦ ἰδέαν, διότι φύσει ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ ἰδέαν τινὰ τοῦ καὶ στοιχειωδῶς καὶ ἀρχικῶς μὴ ὑπάρχοντος· ὥστε

ἡ ἰδέα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἀποδεικνύει κατ' ἀρχὴν τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ καὶ ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικότης εἶνε στοιχεῖον τῆς φύσεως αὐτοῦ φυσιολογικὸν καὶ ὄχι παθολογικόν.

Τὸ φυσιολογικὸν καὶ τὸ παθολογικὸν εἶνε μὲν ἐναντία πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ καὶ τοῦ παθολογικοῦ ἡ ἰδέα ἀνταποκρίνεται πρός τι πράγματι ὂν καὶ ὑπάρχον, καὶ ὁ κατὰ φαντασίαν δ' ἀσθενὴς τὰ στοιχεῖα τῆς νόσου του ἀντλεῖ ἀπὸ τοῦ κόσμου τῆς φύσεως καὶ τῶν πραγμάτων. Καὶ ἐν τῷ κύκλῳ λοιπὸν τῶν ἰδεῶν οἱαδήποτε παθολογικὴ ἔκκρισις τοῦ ἐγκεφάλου ἠδύνατο νὰ συνεπαγάγῃ πεπλανημένην παράστασιν ἰδεῶν φυσιολογικῶς νοητῶν, ὅτε πᾶσα παθολογικὴ ἰδέα θὰ εἶχεν αἰσθητικὴν πάλιν κατ' ἀρχὴν βάσιν, ἤν, ὡς φρονοῦσιν οἱ ὑλισταί, πᾶσα ἰδέα παράγεται ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἀπὸ καὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο κατ' οὐδένα τρόπον νὰ παραγάγῃ ἰδέας ὀντολογικῶς ὅλως ἀνυπάρκτους καὶ ἀκατανοήτους, οἷαι εἶνε αἱ ἰδέαι τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, τῆς ἀϋλίας καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Τὰ λοιπὰ ζῶα πάντα αὐτῶν τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς πόθους καὶ τὰ νοήματα ἔχουσιν ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων. Δι' αὐτὰ οὔτε κόσμος τις ἕτερος, πνευματικός, ὑφίσταται, ἐκτὸς αὐτῶν, οὔτε ἐντὸς αὐτῶν φαντάζονται δύναμίν τινα κατ' ἀρχὴν πνευματικήν. Ὁ κ. Ἀποστολίδης, καὶ ἐκεῖνοι, ὧν τὰς ἰδέας ἐζήτησε νὰ μετοχετεύσῃ παρ' ἡμῖν διὰ τῶν Ψυχώσεων, εἰ καὶ διὰ τόσων δεσμῶν συγγενείας καὶ συμπαθείας συνδέοντες ἑαυτοὺς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν πιθήκους καὶ κύνας, οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ὑπεστήριξαν ὅτι διέκριναν πνευματικὰ φαινόμενα ἐν αὐτοῖς οἷα τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Οὐδὲ δύναται οἱονδήποτε παθολογικὸν γεγονὸς νὰ παραγάγῃ παρ' αὐτοῖς τοιαῦτα. Διότι ἡ ψυχὴ τῶν ζώων ἐν τῷ αἰσθητικῷ κόσμῳ μόνον περιστρεφομένη καὶ ἀπ' αὐτοῦ δεχομένη τὰς ἐντυπώσεις της καὶ σχηματίζουσα τὰς παραστάσεις της εἶνε φύσει ἀνίκανος νὰ λάβῃ συνείδησιν ἑαυτῆς, ὡς δυνάμεως ἄϋλου, πνευματικῆς καὶ ἀφθάρτου, καὶ νὰ σχηματίσῃ ἰδέας ἀπὸ κόσμου τινὸς ἄλλου, πνευματικοῦ, ὑπεράνω καὶ ἐκτὸς τῆς ὕλης κειμένου. Μόνος λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος φύσει ἐκ πάντων τῶν ζώων ἔχει τὸ προσὸν τῆς πνευματικότητος, ὅπερ οὐδαμῶς οὐδὲ κατὰ βαθμὸν ἐλάχιστον δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ παρ' οἱῳδήποτε τῶν ἄλλων ζώων. Ἰδοὺ ἑπομένως μία διαφορὰ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἐμψύχων, διαφορὰ ὄχι πλέον βαθμοῦ, ἀλλὰ ποιοῦ. Καὶ εἶνε ἡ διαφορὰ αὕτη πρώτη διαφορά. Ἀρίθμει, κ. Ἀποστολίδη.

Ἕτερον προσὸν τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἶνε ἡ θρησκευτικότης αὐτῆς. Ἔχοντες συνείδησιν ὅτι ἐπλάσθημεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐκτελῶμεν τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἔχομεν ἅμα τὴν συνείδησιν ἠθικῆς τινος ἐκπτώσεως ἡμῶν διὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ καθῆκον τῆς ἠθικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως διὰ τῆς ἐξιλεώσεως τοῦ καθ' οὗ ἡμάρτομεν Θεοῦ καὶ τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ. Τοιαύτη τις πίστις καὶ συνείδησις εἶνε παναρχαία, καθολικὴ καὶ παγκόσμιος καὶ ἰδιάζει ἐκ πάντων τῶν ζώων εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον. Ἐζήτησάν τινες πρὸς τὸ θρησκευτικὸν τοῦτο τοῦ ἀνθρώπου συναίσθημα νὰ παραλληλίσωσι τὸν σεβασμόν, ὃν πιστὸς κύων αἰσθάνεται πρὸς τὸν κύριόν του. Ἀλλ' ὁ παραλληλισμὸς οὗτος οὐδὲν παρουσιάζει τὸ κοινόν. Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἐνέχει τὴν ἰδέαν ἠθικῶς ἐκπεπτωκυίας προσωπικότητος τεινούσης διὰ τῆς θρησκείας νὰ καταλλαγῇ πρὸς τὸν πλάστην της πρὸς αἰωνίαν ζωὴν καὶ μακαριότητα, ἐκ τῶν στοιχείων δὲ τούτων οὐδέν, ἀπολύτως οὐδὲν οὐδ' ἕν τινι βαθμῷ ἐνέχει τὸ αἴσθημα τῆς ἀφοσιώσεως ἢ τοῦ φόβου τοῦ κυνὸς πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ. Ἐργάσθητι ὅσον θέλεις, ὅπως παραγάγῃς ἐν οἱῳδήποτε τῶν ζώων συναίσθημά τι ἀνάλογον πρὸς τὸ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ θρησκευτικόν. Οὐδὲν θέλεις κατορθώσῃ. Οἱαδήποτε φυσιολογικὴ ἐνέργεια, οἱαδήποτε παθολογικὴ ἐπίδρασις θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ μηδὲν ἀπὸ τοῦ μηδενός. Ἡ θρησκευτικότης εἶνε προσὸν ἰδιάζον φύσει εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον, ἀποκλειόμενον δὲ κατὰ πάντα βαθμὸν ἀπὸ παντὸς ἄλλου ζώου. Ἰδοὺ καὶ δευτέρα διαφορὰ ὄχι βαθμοῦ, ἀλλὰ ποιοῦ μεταξὺ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἄλλων ζώων. Ἀρίθμει καὶ ταύτην, κ. Ἀποστολίδη.

Ἄλλο προσὸν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἶνε

ἡ ἠθικότης αὐτῆς. Συνίσταται δὲ αὕτη εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης ἐπιθυμοῦσα, θέλουσα καὶ πράττουσα ἔχει πρὸ αὐτῆς ἠθικὸν νόμον, θετικὸν καὶ ἀπαγορευτικόν, διὰ μὲν τῶν θετικῶν του διατάξεων ἀπαιτοῦντα παρ' αὐτῆς νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀγαθόν, διὰ δὲ τῶν ἀπαγορευτικῶν ἀποτρέποντα ἀπὸ τοῦ ἀδίκου καὶ τοῦ κακοῦ, τὰς διατάξεις δὲ ταύτας ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης κατὰ νόμον ἐλευθερίας φύσει αὐτῇ ὑπάρχοντα δύναται νὰ φυλάττῃ ἢ νὰ παραβιάζῃ.

Τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸ κῦρος τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἠθέλησαν ν' ἀμφισβητήσωσί τινες διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι αἱ περὶ ἠθικῆς ἰδέαι ποικίλλουσι καὶ ἀντιτίθενται παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς, παρακολουθοῦσι δὲ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην κατάστασιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν προσώπων, τῶν οἰκογενειῶν, τῶν κοινωνιῶν, τῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποδεικνύει ἁπλῶς τὴν ὕπαρξιν ἀτελῶν ἢ πεπλανημένων θεωριῶν περὶ τῶν καθέκαστα ἠθικῶν διατάξεων, δὲν ἀναιρεῖ ὅμως τὸν ἠθικὸν νόμον, ὅπως ἡ ὕπαρξις διαφόρων ἀντιτιθεμένων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ θεωριῶν δὲν ἀναιρεῖ τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἀποδεικνύει μόνον τὴν ἀτέλειαν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ καταδεικνύει εἰς αὐτὴν ὃ ἔχει καθῆκον πρὸς ἀκριβεστέραν ἔρευναν καὶ δίωξιν τῆς ἀληθείας. Πάντες οἱ λαοὶ παντὸς χρόνου καὶ τόπου ἐμαρτύρησαν ὅτι εἶχον συνείδησιν ἠθικοῦ νόμου, βάσιν ἔχοντος τοῦτο, ὅτι ὑπάρχουσί τινα ποιητέα καὶ ἕτερα φευκτέα. Ἂν δὲ περὶ ὡρισμένα τινὰ ζητήματα ἠθικῆς παρουσίασαν διαφωνίας, τοῦτο ἀποδεικνύει ἁπλῶς πεπλανημένον φρόνημα καὶ ἐσφαλμένην πεποίθησιν, προερχομένην ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀμαθείας εἴτε καὶ διαφθορᾶς. Αἱ ἀντιθέσεις ἄλλως αὗται καὶ διαφωνίαι ἤρθησαν σὺν τῷ χρόνῳ, ὁμοιόμορφοι ἠθικοὶ κανόνες διέπουσι νῦν τὸν κόσμον τῶν πεπολιτισμένων καὶ τῶν ἐκπολιτιζομένων λαῶν, ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ἐλευθερία θεωροῦνται ἤδη κοινῶς ἀγαθά, τοὐναντίον ἡ ἀδικία, ἡ κλοπή, ἡ τυραννία, ὀλιγίστους εὑρίσκουσιν ὑπερασπιστάς, ἂν δ' ὑπάρχουσι σήμερον ἠθικὰ ἀποπήματα, ταῦτα δὲν ἔγκεινται εἰς τὴν ὕπαρξιν διαφόρων θεωριῶν περὶ ἠθικῆς, ἀλλ' εἰς τὴν παραβίασιν τῶν ἀνωμολογημένων ἠθικῶν θεωριῶν δι' ἁμαρτίαν καὶ πονηρίαν τῆς ἡμετέρας βουλήσεως.

Ἐξετάσωμεν ἤδη ἠθικῶς τὴν βούλησιν τῶν ἄλλων ζώων. Ἔχουσι ταῦτα νόμον ἠθικόν, καθ' ὃν ὀφείλουσι νὰ κανονίζωσι τὰς ἐπιθυμίας, τὰ θελήματα καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν, ἐλεύθερα καὶ ὑπεύθυνα εἰς τὴν τήρησιν ἢ μὴ τήρησιν αὐτοῦ ;

Τί χαρακτηρίζει τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἠθικότητα ; Τὰ στοιχεῖα αὐτῆς δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν εἰς ταῦτα. Α'.) Ὅτι νόμος τις αἰώνιος μὴ προερχόμενος ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐξ ἀνωτέρας αἰτίας καὶ ἀνώτερον περιβαλλόμενος κῦρος, ὁρίζει εἰς αὐτὸν τί ἐπιθυμητέον καὶ τί μὴ ἐπιθυμητέον, τί ποιητέον καὶ τί μὴ ποιητέον. Β'.) Ὅτι τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου τούτου ὁ ἄνθρωπος δύναται καὶ εἶνε ἐλεύθερος νὰ τηρήσῃ ἢ νὰ παραβῇ· συμβαίνει δὲ ὥστε αἱ ἐπιθυμίαι του ν' ἀντίκεινται πρὸς τὰ καθήκοντά του ἢ ἡ βούλησίς του νὰ θέλῃ μέν, ἀλλὰ ν' ἀδυνατῇ νὰ πράξῃ τὸ καθῆκον, διὰ τῆς θείας ὅμως ἀντιλήψεως καὶ χάριτος δύναται ὁ ἄνθρωπος, ὅταν θέλῃ, νὰ συμμορφώσῃ τὰς ἐπιθυμίας πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ ὄχι μόνον νὰ θέλῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ πράττῃ πᾶν τὸ παρὰ τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἐπιβαλλόμενον. Γ'.) Ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀξία τοῦ ἀνθρώπου κρίνεται ἐκ τῆς ἠθικότητός του, ἡ ἐκ τῆς ὁποίας ὑπεροχὴ εἶνε μείζων πάσης ἄλλης ὑπεροχῆς. Ἐξ αὐτῆς δ' ἀπορρέει καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ νομικὴ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀρχή τις τοιαύτης ἠθικότητος ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ζώοις ;

Τὰ ἄλλα ζῶα τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἔχουσιν οἷαι αὗται παρὰ τῆς φύσεως ὑπάρχουσιν εἰς αὐτά, αἱ δὲ πράξεις των ἀπορρέουσιν ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιθυμιῶν των, χωρὶς νὰ ἔχωσι συνείδησίν τινα ὅτι ὑπέρτερός τις νόμος ὑπαγορεύει εἰς αὐτὰ ἄλλας ἐπιθυμίας ἢ ἀποδοκιμάζει πράξεις φύσει ὑπ' αὐτῶν ἐκτελουμένας. Καὶ δύναται μὲν ζῶόν τι, παρὰ τοῦ ἀνθρώπου παιδευόμενον, νὰ μεταβάλῃ τι τῶν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο πράττει κατ' ἀνάγκην τινὰ καὶ συνήθειαν ἄνευ συνειδήσεως ἠθικοῦ χαρακτῆρος τῆς πράξεως καὶ ἄνευ ἐλευθέρας ἠθικῆς προαιρέσεως πρὸς τὸ οὕτω καὶ μὴ οὕτω πράττειν. Πράξεις τινὲς καὶ ῥοπαὶ τῶν ἄλλων ζώων ἐνίοτε φαίνονται μετέχουσαι ἠθικότητος,

ἀλλὰ δὲν εἶνε ἡ ἀπόρροιαι ἐνστιγματικῶν διαθέσεων φύσει παρὰ τοῖς ζώοις τούτοις ὑπαρχουσῶν, δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν ἠθικότητος ὅπου οὐδεμία ἰδέα ὑπάρχει τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ ὅπου οὐδεμία παρατηρεῖται συναίσθησις ἠθικῆς ὑποχρεώσεως πρὸς φύθμισιν αἰσθημάτων, βουλημάτων καὶ πράξεων κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις αὐτοῦ καὶ τὰς ἐντολάς.

Οὐδεμία δ' ἠθικὴ ἀντίθεσις παρατηρεῖται ἐν τοῖς ζώοις μεταξὺ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας ἢ τῶν ἐπιθυμιῶν πρὸς τὰ ἠθικὰ καθήκοντα αὐτῶν, καὶ εἶνε ἄγνωστος παρ' αὐτοῖς ἡ ἐσωτερικὴ ἐκείνη πάλη καὶ διαμάχη, καθ' ἣν δοκιμάζεται ἡ ἠθικότης τοῦ ἀνθρώπου καὶ θριαμβεύει τὸ καθῆκον ἢ θυσιάζεται πρὸ τοῦ βωμοῦ πονηρῶν ὁρμῶν ἢ ἰδιοτελῶν ἐπιθυμιῶν. Μηδενὸς δ' ἠθικοῦ νόμου ἐπιβαλλομένου εἰς τὰ ἄλλα ζῶα, ἡ ἠθικότης δὲν λαμβάνεται παρ' αὐτοῖς ὡς μέτρον τῆς ἀξίας καὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν, καὶ οὐδεμίαν ἠθικὴν εὐθύνην ὑπέχουσιν, ἂν δ' οἱ ἄνθρωποι ὠφελούμεθα ἐκ τῆς ὑπομονῆς τοῦ ὄνου, αὐτὸς πολὺ ὀλίγον ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν ταύτην, δι' ἧς ἡ φύσις εὐηρεστήθη νὰ ὁπλίσῃ αὐτόν, ὁ δὲ ὑπομονητικώτερος οὐδεμιᾶς ἀξιοῦται προτιμήσεως ἢ ἐκτιμήσεως παρ' οὐδενὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ.

Ὥστε καὶ ἡ ἠθικότης εἶνε προσὸν ἰδιάζον εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον, παρ' οὐδενὶ τῶν ἄλλων ζώων ἀπαντῶσα. Τρίτη αὕτη διαφορὰ ποιοῦ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀπὸ τῶν ψυχῶν τῶν ἄλλων ζώων, ἣν ὁ κ. Ἀποστολίδης ἂς εὐαρεστηθῇ νὰ λάβῃ ἐπίσης ὑπὸ σημείωσιν.

Ἠδυνάμεθα καὶ ἄλλας διαφορὰς τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν ἄλλων ζώων νὰ σημειώσωμεν, διαφορὰς ποιοῦ καὶ ὄχι ἁπλῶς διαφορὰς βαθμοῦ, ἀλλ' ἀρκούμεθα εἰς τὰς ἀνωτέρω. Τὸ χωρίον εἶνε μικρογραφία τῆς μεγαλουπόλεως. (Ψυχώσεις σελ. 204—205.) Τοῦτο μάλιστα. Ὅπου κεῖται ἀφανὲς χωρίον δύναται νὰ ἱδρυθῇ πολυάνθρωπος πρωτεύουσα ἐνέχουσα ἐν μεγάλῳ ὅ,τι ἐνεῖχε τὸ χωρίον ἐν σμικρῷ. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὀστρέου καὶ τῶν ἄλλων ζώων χαίνει ἄβυσσος ἀπλήρωτος. Ἡ πνευματικότης, ἡ θρησκευτικότης καὶ ἡ ἠθικότης εἶνε τὰ κύρια καὶ οὐσιώδη ἡμῶν γνωρίσματα καὶ προσόντα· τὰ προσόντα δὲ ταῦτα παρὰ πᾶσαν τὴν σωματικὴν ἡμῶν συγγένειαν πρὸς τὰ τελειότατα τῶν ἄλλων ζώων οὐδαμῶς οὐδὲ κατά τινα βαθμὸν εὕρηνται καὶ παρὰ τῷ ἐντελεστέρῳ ἐξ αὐτῶν.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ὑπάγεται εἰς εἰδικὴν ἠθικὴν τάξιν, ἤ, μᾶλλον εἰπεῖν, εἶνε τὸ μόνον ζῶον, ὅπερ ὑπάγεται εἰς τάξιν ἠθικήν, καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν Ψυχώσεων δὲν εἶνε μόνον συγγραφεὺς ἀμφιβόλου καλῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀμφιβόλου ψυχολογικῆς ἱκανότητος.

ΜΙΧ. Ι. ΓΛΑΔΝΟΣ

ΑΙ ΘΕΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Β'.

ΥΛΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΣ

Διὰ τῶν ἄρθρων ἡμῶν δὲν σκοποῦμεν νὰ ἐξαγάγωμεν μόνον γενικὰ συμπεράσματα ἐκ δεδομένων γεγονότων. Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἀναπλάσεως» εἶνε ἀμύητοι εἰς τὰς προόδους τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, μέλλομεν νὰ καταστήσωμεν αὐτοῖς γνωστὰς τὰς προόδους ταύτας ἔνθα ἤθελε κριθῇ ἀναγκαῖον, καὶ τοῦτο ὅπως καθιστώμεθα μᾶλλον καταληπτοὶ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν ἑκάστου τῶν ζητημάτων.

Ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι ἀπροκατάληπτοι ἐκ τῶν αὐθεντιῶν τῶν δύο ἀντιπάλων μερίδων, τῶν ὑλιστῶν δηλονότι καὶ τῶν πνευματιστῶν, ἐπαφιέμεθα εἰς τὰς ἡμετέρας δυνάμεις καὶ ζητοῦμεν διὰ τῆς πείρας καὶ λογικῆς νὰ λύσωμεν τῶν προβλημάτων τὰ ὕψιστα.

Ὁπουδήποτε τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ ἂν στρέψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν διαβλέπομεν πληθὺν ἀντικειμένων ποικιλλόντων κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον, τὸ σχῆμα καὶ τὴν ποιότητα. Ὅσον ὅμως καὶ ἂν διαφέρωσιν ἀλλήλων, τοῦτο ἔχουσι κοινόν, ὅτι ἐνέχουσι σύμπαντα πρῶτον μὲν ὡρισμένην ποσότητα ὕλης καὶ δεύτερον σύστημά τι ἐνεργείας, δι' οὗ διατηροῦνται ἐν ᾗ εὑρίσκονται καταστάσει, καὶ δύνανται νὰ ἐξασκήσωσιν ἢ νὰ ὑποστῶσι διαφόρους ἐπηρείας ἐρχόμενα εἰς συγκοινωνίαν μετ' ἄλλων σωμάτων· αἱ ἐνέργειαι αὗται καλοῦνται δυνάμεις. Διὰ τεμάχιον μαρμάρου δὲν ἦτο ἀναγκαῖα μόνος ἡ ἄσβεστος καὶ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ· Δύναμίς τις ἐν πρώτοις συνήρμοσε τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα καὶ ἀπετελέσθη ἡ ἀνθρακικὴ ἄσβεστος. Ἑτέρα τις δύναμις συνήγαγεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ οὕτως ἀποτελεσθέντα μόρια καὶ οὐ μόνον παρήγαγεν ὅλον τι συμπαγές, ἀλλὰ τὸ ἀπεκρυστάλλωσε καὶ διετήρησεν αὐτὸ ἐν καταστάσει τοιαύτῃ. Θαλερόν τι ἀνθύλλιον ἢ ὑψίκομος δρῦς δὲν εἶνε μόνον ἕνωσις ἄνθρακος μετ' ἄλλων στοιχείων. Δυνάμεις διάφοροι ἠνάγκασαν τὰ μικρὰ αὐτῶν σπερμάτια νὰ ἀπολύσωσι ῥιζάρια καὶ προσλαμβάνοντα διαφόρους οὐσίας νὰ ἀναδώσωσι στελέχη καὶ κλάδους φυλλοφόρους ἢ ἄνθη. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε μόνον τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ ὠάριον κεκραμένον μετὰ τῶν τροφῶν τὰς ὁποίας λαμβάνει. Σύστημα δυνάμεων μετέβαλον τὸ ᾠὸν εἰς ἔμβρυον καὶ τὸ διετήρησαν ζῶν μέχρις ἐνέα μηνῶν. Ἕτερον σύστημα τὸ ἐξήγαγεν ἐκ τῆς μήτρας καὶ παρέσχεν αὐτῷ νέαν ζωήν. Ἕτερον ἀφωμοίωσε τὰς προσλαμβανομένας τροφάς, ἀνέπτυξε τὸ σῶμα, τὴν διάνοιαν καὶ προήγαγεν αὐτά. Πάντα λοιπὸν τὰ σώματα, ὅσον διάφορα καὶ ἂν ὦσιν, ὑπάρχουσι διὰ τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, τῶν δύο τούτων τοῦ σύμπαντος μεγάλων παραγόντων. Καὶ ἡ μὲν ὕλη, ὡς εἶνε τοὐλάχιστον σήμερον, οὐδέποτε εὑρίσκεται μεμονωμένη καὶ κεχωρισμένη τῆς δυνάμεως. ἀλήθεια πασιφανής, τῆς ὁποίας πᾶσα ἀπόδειξις ἀποβαίνει περιττή. Συμβαίνει ἀρά γε τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν δύναμιν; οἱ μὲν λέγουσι ναί· οἱ ἄλλοι ὄχι. Οἱ μὲν παραδέχονται ὅτι ὅπως ἡ ὕλη ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ἄνευ δυνάμεως, οὕτω καὶ ἡ δύναμις ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς ὕλης. Μαγνητισμός, λέγουσιν, εἶνέ τι κενόν, λέξις ἀφῃρημένη, ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τοῦ μαγνήτου. Ὁ ἠλεκτρισμὸς δὲν καταφαίνεται ἄνευ τῶν στηλῶν ἢ παρομοίων αὐτοῦ πηγῶν. Ἡ θερμότης ἀπαιτεῖ τὴν ὕπαρξιν ὕλης, τῆς ὁποίας τὰ μόρια κινούμενα μὲ ὡρισμένην ταχύτητα νὰ παράγωσιν αὐτήν. Οἱ δέ, ἔχοντες ὑπ' ὄψει φαινόμενά τινα παρατηρούμενα ἐν τῷ ὀργανικῷ κόσμῳ καὶ ἰδίως ἐν τῷ τελειοτάτῳ εἴδει αὐτοῦ, τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ πειρώμενοι νὰ λύσωσι τῆς δημιουργίας τὸ μυστηριῶδες αἴνιγμα ἀποδέχονται τὴν ὕπαρξιν δυνάμεως ἐκτὸς τῆς ὕλης, κυριαρχούσης καὶ εἰδοποιούσης αὐτήν, καὶ τὴν δύναμιν ταύτην ἐκάλεσαν ἐν μὲν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχήν, ἐν δὲ τῷ σύμπαντι Θεόν. Πρὸς ἐκείνην τῶν δύο τούτων γνωμῶν ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ συνταχθῶμεν, ἥτις διὰ τῆς σπουδῆς τῆς φύσεως θέλει ἐπιβληθῇ ἡμῖν ἀποκλείουσα πᾶσαν ἄλλην.

Εἴπομεν ὅτι ἐν παντὶ σώματι εὑρίσκεται ἀχωρίστως συνηνωμένη ἡ ὕλη μετὰ τῆς δυνάμεως. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει σχέσις τις, ἥτις δὲν εἶνε σχέσις ἰσότητος, ἀλλ' ἐξαρτήσεως τῆς μιᾶς ἀπὸ τῆς ἑτέρας. Πειράματα ἁπλούστατα δύνανται νὰ καταδείξωσι τοῦτο ἡμῖν ἐναργέστατα. Λάβετε τεμάχιον κιμωλίας ἐντὸς δοκιμαστικοῦ σωλῆνος καὶ χύσατε ἐπ' αὐτοῦ νιτρικὸν ὀξύ. Ἀφ' οὗ ἅπαξ συνεκοινώνησε τὸ ἓν εἶδος τῆς ὕλης μετὰ τοῦ ἑτέρου, ἔπρεπε κατὰ τὸν γενικὸν νόμον τῆς ἀδρανείας τῆς ὕλης νὰ σχηματισθῇ κρᾶμα ἐκ κιμωλίας (ἀνθρακικῆς ἀσβέστου) καὶ νιτρικοῦ ὀξέος. Ἀλλ' ἡ δύναμις ἡ καλουμένη συγγένεια δὲν τὸ θέλει καὶ κατισχύει ἐν τῷ κυριαρχικῷ αὐτῆς δικαιώματι. Ἀναβρασμὸς μέγας παράγεται, φυσαλλίδες ἀπειραρίθμοι σχηματίζονται, πλήρεις ἀπελαυνομένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, μένει δὲ ὑπόλειμμα νιτρικῆς ἀσβέστου διαλελυμένης ἐν ὕδατι. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐὰν ἐντὸς δοχείου περιέχοντος ψευδάργυρον χύσητε θειϊκὸν ὀξύ, δὲν σχηματίζεται νέον σῶμα περιέχον ἅπαντα τὰ συστατικὰ τῶν παραγόντων αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπελαύνεται ὑδρογόνον καὶ ὑπολείπεται ἐν ὕδατι θειϊκὸς ψευδάργυρος. Προπαθήσατε νὰ περιπατήσητε ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Θὰ καταποντισθῆτε εἰς τὸν πυθμένα. Ἐὰν ὅμως δύναμίς τις συσφίγξῃ τὰ μόρια τοῦ ὕδατος καὶ ἀποτελέσῃ πάγον, ἕκαστος δύναται νὰ κάμῃ ἐκτεταμένας παγοδρομίας. Ἐπὶ τῆς ἄμμου τὸ βῆμα ἡμῶν εἶνε σφαλερόν. Ἀλλ' ἐκεῖ που πλησίον, ἢ ὀλίγον ἀπωτέρω, τὸ αὐτὸ τῆς ὕλης ποιὸν ἀποτελεῖ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς συνεκτικότητος βράχον συμπαγῆ, ὅρος ὁλόκληρον ἀνθιστάμενον οὐχὶ μόνον κατὰ τοῦ βήματος τῶν ὁδοιπόρων, ἀλλὰ καὶ καθ' ὁποιουδήποτε ἄλλου πολλαπλασίονος βάρους. Ἓν ἀκόμη. Ἡ δύναμις μόνον παρὰ δυνάμεως ἐπιδέχεται ἐπηρείας. Δὲν συμβαίνει ὅμως ἀνάλογόν τι καὶ εἰς τὴν ὕλην. Δὲν μεταβάλλεται αὕτη διὰ τῆς ὕλης, ἀλλὰ πάλιν διὰ τῆς δυνάμεως. Ἐὰν ἀπό τινος ὀροφῆς ἐξαρτήσωμεν διὰ νήματος σιδηροῦν σφαιρίδιον, ἕνεκα τῆς βαρύτητος θὰ λάβῃ τοῦτο διεύθυνσιν κάθετον. Πλησιάζομεν κατόπιν εἰς αὐτὸ ῥάβδον χαλυβδίνην. Οὐδὲν φαινόμενον παρατηρεῖται. Τὰ σφαιρί-

διον μένει εἰς τὴν θέσιν του ἀκίνητον. Ἀλλ' ἐὰν ἡ αὐτὴ ῥάβδος, ἡ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ συνισταμένη, μαγνητισθῇ, ἡ βαρύτης παραχωρεῖ τὰ σκῆπτρα εἰς τὸν ἀντίπαλον. Τὸ σφαιρίδιον μετατοπίζεται καὶ προσκολλᾶται ἐπὶ τῆς ῥάβδου. Τὶς ἡ αἰτία τούτου ; ὁ χάλυψ ; οὐδαμῶς· εἴδομεν ὅτι μόνος οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπέφερε. Τὶς λοιπόν ; ὁ μαγνητισμός, ἤγουν ἡ δύναμις. Τὴν δύναμιν ἐπηρέασε πάλιν δύναμις. Ἐν τῇ κοίτῃ χειμάρρου τινὸς εὑρίσκει τις ἀπεστρογγυλωμένα τεμάχια λίθων ἀπὸ τῶν πηγῶν μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ τοιαῦτα ἀνέκαθεν. Ἀποσπασθέντα ἐκ τῶν παρακειμένων βραχωδῶν ὀρέων διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων καὶ παρασυρθέντα ὑπ' αὐτῶν κατεκυλίσθησαν μετασχηματιζόμενα καὶ ἔλαβον τὴν παροῦσαν αὐτῶν μορφήν. Ὁλόκληρος δὲ αὕτη ἡ ἐργασία ἐγένετο ὡς ἀκολούθως. Δύναμις, καλουμένη Θερμότης, ἐξήτμισεν ἐκ τῆς θαλάσσης ὕδωρ καὶ καταστήσασα αὐτὸ εἰδικῶς ἐλαφρότερον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τὸ ἀνεβίβασεν εἰς ὕψη μεγάλα. Μόλις διαφυγὸν τὸ κράτος τῆς θερμότητος περιέπεσεν ὑπὸ τὸ τῆς ψύξεως καὶ συμπυκνωθὲν ἀπετέλεσε νέφος. Πάραυτα ἡ βαρύτης ἐνήργησε καὶ ἐν εἴδει σταγόνων κατεκινάχθη ἀπὸ τοῦ ὕψους, ἐν ᾧ εὑρίσκετο, ἐπὶ τὴν γῆν, εἰσδῦσαν δὲ εἰς τοὺς πόρους τῶν ἥττον πυκνῶν μερῶν τοῦ πετρώματος τὰ ἀπεσάθρωσε, μέχρις οὗ τὰ ἀπεχώρησε βαθμηδὸν καὶ τὰ παρέσυρε διὰ τῆς ὁρμῆς τῶν σχηματισθέντων ῥευμάτων. Πάντα ταῦτα ἐγένοντο βεβαίως διὰ τοῦ ὕδατος. Ἀλλ' ὡς εὐκόλως δύναται ἕκαστος νὰ ἐννοήσῃ τὸ ὕδωρ ἐνταῦθα ἐχρησίμευσε μόνον ὡς ἀγωγὸς τῶν δυνάμεων. Ἡ θερμότης, ἡ ψῦξις, ἡ βαρύτης, ὁ ἐλάσσων βαθμὸς τῆς συνεκτικότητος τοῦ πετρώματος, ἰδοὺ οἱ ἐργάται τοῦ τελεσθέντος. Τὸ ὕδωρ ὑπῆρξε τὸ ὄργανον. Ἠδυνάμεθα νὰ φέρωμεν παραδείγματα πλεῖστα, ἀλλὰ φαίνονται ἡμῖν ταῦτα ἀρκετά, ὅπως ἀποδείξωμεν τὴν ἐπὶ τῆς ὕλης κυριαρχίαν τῆς δυνάμεως, ὅτι ἡ δύναμις εἶνε τὸ κυρίως δρῶν ἡ δὲ ὕλη τῆς δράσεως τὸ ἀντικείμενον, ἔριον ἀκατέργαστον ὑπὸ τὰς μηχανὰς ὑφαντουργείου. Ὡς ἐκ τούτου ἀποβαίνει ἡ δύναμίς τι διακεκριμένον τῆς ὕλης καὶ τὸ κράτος αὐτῆς ἐξαπλοῦται καθ' ἅπασαν τὴν δημιουργίαν.

Ἀλλ' ἔστιν ἄρά γε δύναμις ἐκτὸς τῆς ὕλης ; Δοθέντος ὅτι ἡ ὕλη οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἁπλοῦν μόνον ἀντικείμενον δράσεως τῆς δυνάμεως, ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπάρχουσιν ἢ ὑπῆρξαν ποτε ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα ; Δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν πρὸς ἐπικουρίαν ἀπλουστάτην τινὰ ἀλήθειαν παρερχομένην ὅμως ἀπαρατήρητον ὑπὸ τῶν πολλῶν. Ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶνε ἡ ἑξῆς. Πᾶν σύνθετον σῶμα ἔλαβεν ὕπαρξιν ἐν χρόνῳ, πρὸ τοῦ ὁποίου τὰ συστατικὰ αὐτοῦ ὑπῆρχον διακεκριμένα ἀλλήλων καὶ μεμονωμένα, δύναται δὲ πᾶς εἰδήμων νὰ διαλύσῃ τὸ σῶμα καὶ νὰ ἀποχωρίσῃ ἕκαστον τῶν συστατικῶν τούτων. Τῆς ὑπάρξεως τοῦ γρανίτου προηγήθη ὁ ἄστριος, ὁ χαλαζίας καὶ ὁ μαρμαρυγίας, τὰ συνιστῶντα αὐτόν. Τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὕδατος τὸ ὀξυγόνον καὶ ὑδρογόνον. Ἐὰν ἤδη θεωρηθῇ τὸ σύμπαν, ὡς εἶνε καὶ πράγματι, σύνθετόν τι ἐκ δύο διακεκριμένων στοιχείων τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως, δὲν πρέπει ἄρα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἕνωσις τούτων ἐγένετο ἐν χρόνῳ, πρὸ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ἀμφότερα κεχωρισμένα ἀλλήλων, ἡ μὲν ὕλη ἄμορφος καὶ ἀκατασκεύαστος, ἡ δὲ δύναμις οὐχὶ πλέον ἐνσεσαρκωμένη ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῆς καὶ ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ διά τινος τρόπου συνδυασθεῖσα μετὰ τῆς ὕλης ὡς κυριάρχος καὶ εἰδοποιὸς αὐτῆς ; Τοῦτο εἶνε βεβαίως ὑπόθεσις, πιθανωτάτη μὲν καὶ ἀπορρέουσα ἐκ τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιβαλλομένη οὕτως ὥστε νὰ ἐπαναπαύῃ ἐντελῶς τὸ πνεῦμα. Ἂς ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν ἄλλην ὁδόν, μᾶλλον πεφωτισμένην, ἵνα μὴ μένῃ ἐν ἡμῖν ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία.

Εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι τὸ σύμπαν δὲν εἶχεν ἀνέκαθεν τὴν μορφὴν ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται ἡμῖν σήμερον. Οὔτε ἥλιος, οὔτε Γῆ, οὔτε σελήνη ὑπῆρχον, ἀλλὰ μία καὶ μόνη μάζα ἀνυπολόγιστος τὰς διαστάσεις, ἐξ ἧς ἐσχηματίσθη κατόπιν ἡ ἄπειρος πληθὺς τῶν οὐρανίων κόσμων. Τὸ σύνολον τῶν λεπτομερειῶν, δι' ὧν ἐγένετο ἡ τεραστία καὶ μεγαλοπρεπὴς αὕτη τῆς ὕλης ἐξέλιξις ὑπὸ τὴν κυριαρχικὴν ἐπίδρασιν δυνάμεων ἀρχικῶν, διαφεύγει τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἡλικίαν ὀλίγων μόλις χιλιάδων ἐτῶν, ἡ δὲ ἐποχὴ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημιουργίας χωρίζεται ἀπ' αὐτοῦ διὰ μεγάλης σειρᾶς ἑκατομμυρίων αἰώνων. Ἀλλὰ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς ἡ φύσις ἔγραψεν ἐν ἀπεράντῳ βιβλίῳ διὰ χαρακτήρων ἀνεξιτήλων καὶ ἔσεται ἡμέρα, καθ' ἣν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὑπερηδῶν τὰ ἀπέραντα χρονικὰ διαστήματα μέλλει νὰ ἀφιχθῇ ἐγγὺς τοῦ χρόνου καθ' ὃν χεὶρ σθεναρὰ ἔδιδε τὴν πρώτην ὤθησιν εἰς γένεσιν τοῦ σύμπαντος. Πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε γενόμεναι ὑποθέσεις λύουσαι ἐπαγωγικῶς τὸ ζήτημα τῆς γενέσεως προβαίνουσι μέχρι τινός, εἶτα δὲ εὑρίσκονται πρὸ λαβυρίνθου ἀδιεξόδου, ἔνθα τὸ ἀνεξήγητον διαδέχεται τὸ ἀνεξήγητον. Ἐπὶ μιᾶς ὅμως ἐστήριξαν ὅλα αὐτῶν τὰ ἐπιχειρήματα οἱ ὑλισταὶ καὶ ἐπὶ ταύτης ἐθεμελίωσαν τὸ οἰκοδόμημα τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Ἐν ἀρχῇ, λέγουσιν, ὑπῆρχεν ἡ ὕλη, τῆς ὁποίας τὰ μόρια λεπτότατα καὶ ἀφανῆ, ὡς τὰ τοῦ αἰθέρος, ἐπλήρουν τὸ σύμπαν. Σκότος ἦτο διακεχυμένον ἀνὰ τὰς ἀπείρους ἐκτάσεις παριστῶν σύνολον ὀλίγον τι διαφέρον τοῦ μηδενός.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἄγνωστον πόσον ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐπενεργήσασα δύναμίς τις, ἡ ψῦξις κατ' αὐτούς, ἐπέφερε συστολὴν ἐπὶ τῆς ὕλης τὰ μόρια. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συστολὴ παράγει συμπύκνωσιν μείζονος ὄγκου εἰς ἐλάσσονα, ἐγένετο κατ' ἀνάγκην κίνησίς τις ἐπεκταθεῖσα εἰς διάφορα μέρη καὶ ἀκτετελέσθησαν οὕτω διάφορα κέντρα ἐνεργείας βαθμηδὸν μεγεθυνόμενα διὰ τῆς προσλήψεως ἑτέρων μορίων ἑλκομένων δυνάμει τοῦ γενικοῦ τῆς βαρύτητος νόμου. Ἡ πρόσληψις ὅμως αὕτη ἐγίνετο κατὰ τρόπον λοξὸν καὶ οὕτω παρήχθη ἡ περιστροφικὴ αὐτῶν κίνησις. Ἐκ τῆς περιστροφικῆς δὲ ταύτης κινήσεως προέκυψε κατὰ τὴν Λαπλάσιον θεωρίαν ἡ ἀπειράριθμος πληθὺς τῶν ἀπλανῶν καὶ πλανητῶν ἀστέρων. Ἀχθῶμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς φαντασίας εἰς τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς τοῦ σύμπαντος εὑρισκομένου μεταξὺ ὑπάρξεως καὶ ἀνυπαρξίας ὕλη λεπτὴ καὶ ἀδιόρατος ἐπλήρου τὸ ἄπειρον. Εἶνε τῷ ὄντι ἀνάγκη νὰ φανταστῶμεν αὐτὴν ἀκινητοῦσαν. Πᾶσαν κίνησιν ἀκολουθοῦσιν ἀποτελέσματα καὶ δὲν εἶνε αὕτη ἑπομένως κατάστασις ἀρχική. Ὕλη κινουμένη σημαίνει ὕλη μεταβεβλημένη, διελθοῦσα τὸ πρῶτον αὐτῆς στάδιον, ἀλλάξασα τὴν πρώτην αὐτῆς μορφήν. Ἀλλὰ πῶς λοιπὸν ἐπῆλθεν ἡ πρώτη αὕτη κίνησις ; Βεβαίως κάτι ἐπενήργησεν ἐνταῦθα. Τὸ κάτι δὲ τοῦτο εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ ὕλη ἢ δύναμις. Ἀλλ' εἴδομεν προηγουμένως ὅτι τὰς μεταβολὰς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὕλης ἐπιφέρει μόνον ἡ δύναμις. Ἄλλως τε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδεμία ἄλλη ὕλη ὑπῆρχεν ἥτις νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ἤδη πληρούσης τὸ σύμπαν. Περὶ τὴν φύσιν λοιπὸν τῆς δυνάμεως ταύτης ὀφείλει νὰ στραφῇ σύμπασα ἡ προσοχὴ ἡμῶν. Ὁποία τις αὕτη ; ἡ ψῦξις ἀπαντῶσιν. Ἀλλ' ἡ ψῦξις, ὡς δύναμις φυσική, καὶ κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ἄνευ ὕλης ἐγκλειούσης αὐτήν. Δυοῖν θάτερον λοιπόν· ἢ θὰ ὑπῆρχεν ἄλλη τις ὕλη ἐγκλείουσα τὴν ψῦξιν ταύτην, ἢ θὰ προσῆλθεν αὕτη ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχικῆς ὕλης. Τὸ πρῶτον προφανῶς εἶνε ἄτοπον· τὸ δεύτερον ἐντελῶς ἀνόητον. Διότι ὅπως τὰ μόρια τῆς ἀρχικῆς ὕλης ψυχρανθῶσι, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἀπώλεσαν μέρος τῆς θερμότητος ἣν ἀνέκαθεν εἶχον. Ἀλλ' ἡ ἀπώλεια τῆς θερμότητος γίνεται διὰ τῆς προπελάσεως ἑνὸς σώματος μετ' ἄλλου ἔχοντος ἧττονα θερμοκρασίαν. Ὀφείλομεν λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα νὰ παραδεχθῶμεν ὕλην ἑτέραν ἀπορροφήσασαν τῆς πρώτης βαθμούς τινας θερμότητος. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη καὶ περιπίπτομεν ἀπὸ ἀτόπου εἰς ἄτοπον. Ἀφήσωμεν λοιπὸν κατὰ μέρος τὴν ψῦξιν, ἐπειδὴ ἡ ὕπαρξις αὐτῆς εἶνε ἀβάσιμος. Ἀλλ' οὐδ' ἄλλη τις φυσικὴ δύναμις ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιδράσῃ ὥστε παραγάγῃ τὴν πρώτην κίνησιν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ φυσικὴ δύναμις μὴ οὖσα μεμονωμένη, ἀλλ' ἡνωμένη μετὰ τῆς ὕλης, ὤφειλε νὰ ἐνοικῇ ἔν τινι σώματι, ὅπερ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἀνύπαρκτον. Οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ ἐνυπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχικῇ ὕλῃ, καθότι τότε ἡ κίνησις θὰ ἦτο ταυτόχρονος τῆς ὑπάρξεως τῆς ὕλης, καὶ εἴπομεν ὅτι ἡ κίνησις δὲν εἶνε κατάστασις ἀρχική. Δύναμις λοιπὸν ἐκτὸς τῆς φύσεως, δύναμις πανσθενὴς ἔδωκε τὴν πρώτην ὤθησιν εἰς τὸ ἄμορφον τῆς ὕλης συσσωμάτωμα ἐξ οὗ προέκυψε τὸ ἁρμονικὸν τῆς φύσεως σύνολον, οἷον τὴν σήμερον βλέπομεν αὐτό.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΓΑΛΑΝΟΣ.

ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΙ ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ.

Ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ τίμησον τὸν πατέρα σου καὶ μὴ λησμονήσῃς τοὺς πόνους τῆς μητρός

σου. Ἐνθυμήθητι ὅτι δι' αὐτῶν ἐγευνήθης, καὶ τί θ' ἀνταποδώσῃς εἰς αὐτοὺς ὡς αὐτοὶ ἔδωκαν εἰς σέ;

— Μακάριος ὁ ἀνὴρ ὅστις δὲν ὠλίσθησεν εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ.

— Εἶνε καλλίτερος ἄνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν μωρίαν αὐτοῦ ἢ ἄνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν σοφίαν αὐτοῦ.

— Νὰ συνοικήσῃς μετὰ λέοντος καὶ δράκοντος προτίμησον παρὰ νὰ συνοικήσῃς μετὰ κακῆς γυναικός.

— Ἐὰν τὰ τέκνα σου πληθύνωνται, μὴ εὐφραίνου δι' αὐτά, ἂν δὲν ἦνε φόβος Κυρίου μετ' αὐτῶν.

— Ἐὰν ἦνε σύνεσις εἰς σέ, ἀποκρίθητι εἰς τὸν πλησίον· εἰδὲ μή, ἡ χεὶρ σου ἂς ἦνε ἐπὶ τοῦ στόματός σου.

— Εὐλογία πατρὸς στηρίζει τοὺς οἴκους τῶν τέκνων, κατάρα δὲ μητρὸς ἐκριζοῖ τὰ θεμέλια.

(Ἐκ τῆς Σοφίας Σειράχ.)

ΔΩΡΕΑΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ «ΑΝΑΠΛΑΣΕΩΣ»

Ὁ ἐν Τεργέστῃ ἔμπορος κ. Θεόφιλος Κουτρούλλης ἔστειλε πρὸς τὸν Σύλλογον μετὰ τῆς συνδρομῆς του δραχμὰς πεντηκοντα, ἀριθ. 50.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ «ΑΝΑΠΛΑΣΕΩΣ»

— Ὁ κ. Ἰγνάτιος Μοσχάκης ἐδωρήσατο εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς «Ἀναπλάσεως» τὸν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐκφωνηθέντα λόγον του περὶ αὐτοκτονίας.

— Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλολογικὸς Σύλλογος Ἑρμῆς τὰς ἐκθέσεις τῆς ἐπετηρίδος καὶ τῆς δεκαετηρίδος αὐτοῦ.

— Ὁ πανιερώτατος Μητροπολίτης Πεντα-πόλεως κ. Νεκτάριος Κεφαλᾶς δύο τόμους τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Διευθυντὴς τῆς «Ἀναπλάσεως» ἀπὸ τοῦ νέου ἔτους διατελεῖ ὁ ἐκ τῶν τακτικῶν αὐτῆς συνεργατῶν **Μιχαὴλ Ι. Γαλαγός**. Ὁσάκις λοιπὸν ἐν ἐπιγραφαῖς ἐπιστολῶν ἢ διατριβῶν γίνεται μνεία ὀνόματος τοῦ διευθυντοῦ, πρὸς αὐτὸν καὶ μόνον πρέπει νὰ γίνωνται αἱ ἐπιγραφαί.

(Ἐκ τῆς Διευθύνσεως)

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΟΣ

Ἀριθ. 20, σελ : 118

ἀντὶ Ἀθήναις: γράφε Ἀντιοχείᾳ

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Ο Α'. ΤΟΜΟΣ

τῆς «Ἀναπλάσεως» τιμᾶται διὰ μὲν τοὺς συνδρομητὰς δραχμῶν πέντε, διὰ δὲ τοὺς μὴ συνδρομητὰς δρ. ἑπτά, καὶ στέλλεται ἐλεύθερος ταχυδρομικῶν τελῶν.

Πᾶσα ἀποστολὴ χρημάτων πρὸς τὸν Σύλλογον τῆς «Ἀναπλάσεως» πρέπει νὰ γίνεται οὕτω: πρὸς τὸν κ. **Ἀκριβὸν Ἀκριβοῦ**, ἔμπορον, ταμίαν τοῦ Συλλόγου τῆς «Ἀναπλάσεως, εἰς Ἀθήνας».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Μ. Μαλ. Ὀδησ. χρήματα ἐλάβομεν· ἐπιστολὰς ἐστείλαμεν δι' ὑμῶν.—*Γ. Οἰκ. Ρώμην. Σπ. Πιζ.* ἐνεγράψαμεν· ἀντίτιμον συνδρομῆς ἐλάβομεν· φύλλα ἐστείλαμεν. —*Ζ. Ἐσφ. Βόλον*· χρήματα ἐλάβομεν. *Βεν. Λαμπ.* Ἐνεγράψαμεν· φύλλα ἐστείλαμεν.—*Λ. Μπελ. Πάτρας*· Ἀσχην «Ὁμόνοιαν» ἐνεγράψαμεν· φύλλα ἐστείλαμεν.—*Δ. Α. Σμ. Μυτιλ.* νέους συνδρομητὰς ἐνεγράψαμεν· φύλλα καὶ ἀποδείξεις ἐστείλαμεν. — *Α. Κοῦν. Μυτιλ.* ἀποδείξεις νέων συνδρομητῶν ἐστείλαμεν. — *Ν. Μπ. Κέρκ.* ἐγράψαμεν.—*Θ. Ι. Καπ.* Ἰόππην· χρήματα ἐλάβομεν· συνεμορφώθημεν· ἐγράψαμεν.—*Κ. Κυρ. Βόλον.* χρήματα ἐλάβομεν. *Ἀδ. Δεπ.* Κῆπολιν· φύλλα καθυστερήσαντα ἐστείλαμεν· ἐγράψαμεν.—*Γ. Χ. Ἰω. Ζαγοράν*· συνδρομήν σας ἐλάβομεν —*Γ. Τριβ. Κέρκ.* φύλλα. *Κ. Νικολ.* ἐστείλαμεν δι' ὑμῶν. — *Π. Παπ. Ἀγρίνιον*· χρήματα ἐλάβομεν. — *Γ. Δρ. Ἀγχίαλον*· συνδρομαὶ νὰ σταλῶσι διὰ Κῆπλεως μέσον ἀδελφῶν Δεπάστα, βιβλιοπωλῶν, πρὸς οὓς ἐγράψαμεν· συνδρομητὰς ἐνεγράψαμεν καὶ ἐστείλαμεν τὰ φύλλα κατὰ τὰ γραφόμενά σας. —*Ἀμβρ. Πριν. Μονὴν Βλαχερνῶν*· φύλλον Λόγοῦστου ἐστείλαμεν.—*Ι. Δελ. Ζάκυνθον*· συνδρομήν σας ἐλάβομεν.—*Παπᾶ Λάμ. Οἰκ.* Ἀλιβέριον· χρήματα ἐλάβομεν.—*Ν. Σακ. Δομοκόν*· συνδρομήν σας ἐλάβομεν.—*Καν Σκ. Καρ. Τῆνον*· συνδρομήν σας ἐλάβομεν· ἐγράψαμεν.—*Ν. Κων. Κύμην*· φύλλα νέων συνδρομητῶν ἐστάλησαν ἀριθ. 14 ἐστάλη.— *Μ. Βεν. Πορτ. Βόλ.* χρήματα ἐλήφθησαν· ἐγράψαμεν.— *Ἀρ. Συν. Ἀλεξ.* χρήματα ἐλάβομεν· ἐγράψαμεν. — *Γ. Λοῦζ. Κυρήνειαν Κύπρου*· νέους συνδρομητὰς ἐνεγράψαμεν, φύλλα ἐστείλαμεν· φύλλα ἄλλων συνδρομητῶν εἶχον σταλῆ· γράψατε, ἂν κατόπιν τῆς τελευταίας σας ἐλήφθησαν. — *Δ. Γουν. Μασσαλίαν*· χρήματα ἐλήφθησαν.— *Θ. Γλ. Τῆνον*· ἐπιστολὴν σας ἐλάβομεν· ἐγράψαμεν.— *Α. Παρ. Ἀδριαν.* χρήματα ἐλάβομεν· συνδρομηταὶ ἐνεγράφησαν· φύλλα ἐστάλησαν.—*Περ. Μιχ. Τούλτσαν*· συνδρομητὰς ἐνεγράψαμεν· φύλλα ἐστείλαμεν.

Τύποις Λ. Κολλαράκη καὶ Ν. Τριανταφύλλου
— Κάτωθι τοῦ Δημαρχείου. —